

Vynořující se dospělost a postoje ke stáří v souvislosti s osobností

Mgr. Kateřina Necpalová

DIPLOMOVÁ PRÁCE
Studijní obor: Psychologie

Vedoucí práce: PhDr. Hana Georgi, Ph.D.

Praha 2025

Emerging adulthood and attitudes towards old age in the context of personality

Mgr. Kateřina Necpalová

The Diploma Thesis
Study program: Psychology

The Diploma Thesis Work Supervisor: PhDr. Hana Georgi, Ph.D.

Prague 2025

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala své vedoucí práce PhDr. Hana Georgi, Ph.D. za cenné rady, připomínky, velikou vstřícnost a trpělivost při vedení mé práce. Zároveň ji také moc děkuji za nové obohacující poznatky, které jsem mohla v rámci výzkumu a psaní výzkumné práce získat. Velké dík patří také Mgr. Josefu Manovi, PhD. a PhDr. Petru Česákovi, Ph.D. za konzultaci statistických metod a morální podporu. Dále bych chtěla poděkovat veškerým respondentům, kteří mi zaslali své cenné informace. V neposlední řadě děkuji všem, kteří si mou práci přečetli celou a našli v ní chyby, které jsem mohla následně opravit.

Prohlášení:

1. Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou/diplomovou práci vypracoval/a samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30. července 2025

.....
Mgr. Kateřina Necpalová

Abstrakt

Cíle: Cílem práce bylo zmapování postojů ke stáří u jedinců v období vynořující se dospělosti. Dalším cílem bylo porovnat míru ageismu mezi různými jedinci v období vynořující se dospělosti (pohlaví, stupeň studované školy, frekvence návštěv prarodičů). Posledním cílem bylo zjistit, zda existuje vztah mezi osobnostními rysy a postoji ke stáří u jedinců v období vynořující se dospělosti.

Metodika: Použili standardizované dotazníky FSA a BFI-2. Po zamítnutí normality dat jsme pro testování hypotéz použili Mann-Whitneův U test, Kruskal-Wallisův test a lineární regresní analýzu.

Výsledky a závěr: Muži vykazují vyšší míru ageismu než ženy ($p < 0,001$), Žáci středních škol vykazují vyšší míru ageismu než studenti vysokých škol ($p < 0,001$). Existují rozdíly v postojích ke stáří u jedinců s různou frekvencí návštěv prarodičů. Přívětivost ($p < 0,001$) a otevřenost ($p < 0,001$) má vliv na postoje ke stáří.

Klíčová slova: ageismus, vynořující se dospělost, rysy osobnosti

Abstract

Objectives: The objective of this study was to map attitudes toward old age among individuals in emerging adulthood. Another objective was to compare the degree of ageism among different individuals in emerging adulthood (gender, level of education, frequency of visits to grandparents). The final objective was to determine whether there is a relationship between personality traits and attitudes toward old age among individuals in emerging adulthood.

Methodology: We used standardized FSA and BFI-2 questionnaires. After rejecting the normality of the data, we used the Mann-Whitney U test, Kruskal-Wallis test, and linear regression analysis to test the hypotheses.

Results and conclusion: Men show a higher degree of ageism than women ($p < 0.001$), and high school students show a higher degree of ageism than college students ($p < 0.001$). There are differences in attitudes toward old age among individuals with different frequencies of visits to their grandparents. Friendliness ($p < 0.001$) and openness ($p < 0.001$) influence attitudes toward old age.

Keywords: ageism, emerging adulthood, personality traits

Obsah

Úvod.....	6
Teoretická část.....	8
1 Vývojová období přechodu do dospělosti.....	8
1.1 Adolescence.....	8
1.2 Vynořující se dospělost.....	9
2 Ageismus.....	12
2.1 Postoje ke stáří a stárnutí.....	13
2.2 Ageismus u dospívajících.....	15
2.2.1 Výzkumy ageismu provedené v zahraničí.....	15
2.2.2 Výzkumy ageismu provedené na české populaci.....	16
2.3 Změny postojů.....	18
2.3.1 Kontakt se seniory a vzdělávání se v této oblasti.....	18
3 Osobnost.....	20
3.1 Pětifaktorový model osobnosti u dospívajících.....	22
3.1.1 Výzkumy Big Five u českých mladých dospělých.....	23
4 Aktuální poznatky v oblasti.....	25
Empirická část.....	28
5 Cíl výzkumu a hypotézy.....	28
5.1 Hypotézy.....	28
6 Metoda výzkumu.....	28
6.1 Sběr dat.....	28
6.2 Dotazníkové metody.....	29
6.2.1 Big Five Inventory 2.....	29
6.2.2 Frabionové škála ageismu.....	30
6.3 Popis výzkumného souboru.....	31
6.4 Statistické analýzy.....	34
7 Výsledky.....	37
8 Diskuse.....	40
8.1 Genderové rozdíly v projevech ageismu (H_1).....	40
8.2 Role vzdělání a typu školy (H_2).....	41
8.3 Frekvence kontaktu s prarodiči a ageismus (H_3).....	41
8.4 Osobnostní rysy a vztah k ageismu (H_4 – H_6).....	42
8.5 Limity.....	44
8.6 Doporučení.....	45
Závěr.....	47
Seznam použité literatury.....	48

9	Přílohy.....	58
9.1	Příloha 1: Testy normality.....	58
9.2	Příloha 2: Dwass-Steel-Critchlow-Flignerův párový test.....	59
9.3	Příloha 3: Lineární regrese.....	60

ÚVOD

„Ageismus je jediný – ismus, který všichni jednou zažijeme na vlastní kůži.“ Ashton Applewhite (2017).

Tento citát vystihuje skutečnost, že věková diskriminace je unikátní v tom, že nikdo nemůže zůstat imunní vůči jejím dopadům – dříve či později totiž zestárne každý.

Ageismus, tedy předsudky a diskriminace na základě věku, je stále častější fenomén, který ovlivňuje vztahy mezi generacemi, především mezi mladými lidmi a seniory. Pohled dospívajících na stáří a staré lidi je mnohdy formován stereotypy, které jim brání v porozumění této životní fáze. Často se například setkáváme s představou, že starší lidé jsou automaticky nemocní, slabí nebo nemohoucí, což mladým lidem může bránit v pochopení jejich vitality a aktivity. Dalším rozšířeným stereotypem je, že starší lidé jsou uzavření novým myšlenkám a změnám, což je může vykreslovat jako zastaralé či zpátečnické. To může vést k podcenění jejich zkušeností, moudrosti a otevřenosti k novým trendům či technologiím, kterým se mnozí z nich naopak aktivně přizpůsobují. Kromě toho existuje představa, že stáří je synonymem osamělosti a ztráty smyslu života, což může být daleko od pravdy, jelikož mnoho starších lidí si v této fázi buduje pevné společenské vztahy a nachází nové zdroje radosti a seberealizace.

Tyto stereotypy tak mohou bránit mladým lidem v pochopení rozmanitosti a plnosti života ve stáří a zároveň podporovat bariéry mezi generacemi, které často pramení spíše z neznalosti než ze skutečných rozdílů. Negativní vnímání stáří může vést k odcizení mladé generace od starší, což má dopad nejen na kvalitu mezigeneračních vztahů, ale i na celkové sociální klima. V této práci se zaměříme na to, jak vnímají dospívající staré lidi, jaké osobnostní rysy mohou ovlivňovat jejich postoj ke stáří a nastíníme, co by práce mohla přinést pro posilování vztahů mezi generacemi.

Cílem této studie je zmapovat postoje ke stáří u dospívajících a také prozkoumat, jak se osobnostní rysy dospívajících promítají do jejich pohledu na starší lidi a na stáří. Chceme zjistit, zda existuje vztah mezi určitými rysy a mírou pozitivního nebo negativního vnímání stáří. Získané poznatky mohou přispět k rozvoji programů zaměřených na mezigenerační porozumění a podporu lepších vztahů mezi mladými a staršími lidmi. Mezigenerační programy, které spojují mladé lidi a seniory, mohou být významným nástrojem pro snížení předsudků a zlepšení vzájemného vnímání. Takové programy umožňují dospívajícím lépe

porozumět starším lidem a jejich životním zkušenostem, což může přispět k větší empatii a vzájemnému respektu. Pro mladé je důležité nejen získat vhled do života starších, ale také pochopit hodnotu mezigenerační solidarity. V dnešní době, kdy jsou mezigenerační vztahy oslabovány technologickým pokrokem a rychlým tempem života, se tyto programy stávají nezbytnými pro podporu sociální soudržnosti.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Vývojová období přechodu do dospělosti

V dnešní době dominuje kult mládí jakožto nejideálnějšího životního období (Haškovcová, 2010). Období mládí je často považováno za čas, kdy je člověk v nejlepší fyzické i duševní kondici – je plný energie, nadšení a vyniká bystrostí (Řičan, 2004). Lidé se často snaží prodloužit si tento stav co nejdéle, například tím, že mění svůj vzhled, aby zakryli známky stárnutí, nebo žijí způsobem, který je typický pro mladší věkové skupiny (Haškovcová, 2010).

Tato práce se zaměřuje na koncept „vynořující se dospělosti“, v angličtině známý jako *emerging adulthood*. Teorii tohoto vývojového období formuloval americký psycholog Jeffrey Jensen Arnett, který se dlouhodobě věnoval studiu přechodu mezi adolescencí a dospělostí. Arnett byl zaujat změnami, které ovlivnily životy mladých lidí za posledních přibližně padesát let. Během tohoto období prošla společnost výraznými ekonomickými i sociálními proměnami, což mělo zásadní dopad na podobu dospívání a nástupu do dospělosti (Arnett, 2016). U nás se problematice vynořující dospělosti věnuje zejména Katarína Millová, která poukazuje na výrazné změny v chování mladých lidí na prahu dospělosti. Podle ní dochází k odkládání přijetí závazků, převzetí odpovědnosti, dosažení ekonomické nezávislosti a činění důležitých životních rozhodnutí do vyššího věku. Stále častěji se také oddaluje moment, kdy se mladí lidé osamostatňují a odcházejí z rodičovského domova (Millová, 2016).

1.1 Adolescence

Adolescence je období přechodu mezi dětstvím a dospělostí, zahrnuje nejen fyzický a psychický vývoj, ale také završení rozvoje identity. Podle Marie Vágnerové a kol. (2012) zahrnuje věk od 10 do 20 let a dělí se na ranou (11–15 let) a pozdní adolescenci (15–20 let). Autoři jako Kateřina Thorová (2015) ho směřuje mezi roky 12/13 až 19 a Langmeier a Krejčířová (2006) vymezují adolescenci především věkem 15–20/22 let, přičemž ji vnímají jako klíčovou fázi formování identity a přechod k dospělosti.

V tomto období se utváří hodnotová, genderová, sexuální, sociální a profesní identita. Adolescenti se postupně odpoutávají od rodiny, zaměřují se na budoucnost a někdy začínají rozvíjet i finanční samostatnost (Vágnerová et al., 2012). Charakteristickým rysem adolescentů je flexibilní a často radikální myšlení, které preferuje jednoznačná řešení. Postupně se snižuje černobílý pohled na svět, přesto adolescenti zůstávají kritičtí vůči

hodnotám a názorům rodičů, ačkoli vztahy s nimi začínají být stabilnější. V tomto procesu může dojít i k volbě negativní identity, kdy adolescent odmítá očekávané role a přiklání se k alternativním či vyhraněným skupinám, jejichž normy někdy nekriticky přejímá. Tento vývoj však často vede k pozdější separaci od takových skupin a k hledání individuální nezávislosti (Thorová, 2015; Vágnerová et al., 2012).

Adolescence je zároveň obdobím, kdy se díky egocentrismu může objevit odmítání odpovědnosti, zatímco nově získaná svoboda je přijímána s nadšením. Tyto charakteristiky mohou být vnímány společností jako konfliktní či problematické, což v kombinaci s důrazem na věk jako klíčový faktor může vést k projevům ageismu i vůči adolescentům. Stejně jako u seniorů, i zde může být „věk“ nevhodně prezentován a použit jako nástroj stigmatizace či diskriminace. Tento fenomén poukazuje na význam, který společnost přikládá věku jako určujícímu faktoru, což často ovlivňuje vnímání a postavení jednotlivých věkových skupin (Vágnerová et al., 2012).

1.2 Vynořující se dospělost

Koncept vynořující se dospělosti byl zaveden s cílem rozlišit specifickou fázi mezi adolescencí a mladou dospělostí, jak byly tyto etapy tradičně definovány (Arnett, 2018). Tento pojem vytvořil Jeffrey Jensen Arnett, který v roce 2000 reagoval na změny ve společnosti, které prodloužily období adolescence (Arnett, 2000). Zde existuje jistá paralela s Eriksonovým konceptem adolescentního moratoria, kdy adolescenti dosahují kognitivní a sexuální vyzrálosti, ale odkládají trvalé závazky (E. H. Erikson, 1998). To, co Erikson popsal pro adolescenci, se dnes projevuje jako samostatná etapa mezi 18. a 25. rokem, charakteristická zejména v západních zemích, kde společenské změny (např. dostupnost vzdělání a posun věku při zakládání rodiny) vedly k pozdějšímu nástupu tradičních rolí dospělosti (Arnett, 2016, 2018).

Arnett identifikuje pět hlavních rysů této fáze: zkoumání identity, nestabilitu, zaměření na sebe, pocit „mezi“ a optimismus o možnostech. Podle něj klíčové rysy jako zkoumání identity, původně vázané na adolescenci, nyní vrcholí až kolem 22. roku. Distres spojený s hledáním identity je v tomto věku vyšší než v adolescenci, zejména u témat, jako jsou dlouhodobé cíle a kariérní rozhodnutí (Palmeroni et al., 2020). Výzkumy rovněž ukazují, že největší zmatení identity nastává kolem 23 let, což koreluje s vyššími depresivními symptomy (Bogaerts et al., 2021).

Dále je pro vynořující se dospělost typická nestabilita, především v oblasti vztahů, práce a bydlení. Tato fáze života je spojena s častým přehodnocováním rozhodnutí a přemístěním, což může vést k finanční i vztahové nestabilitě (Arnett, 2000; Bowers & Segrin, 2017). Po ukončení střední školy značná část mladých dospělých pokračuje ve studiu na vysoké škole, ale ne všichni mají jasno o svém budoucím povolání. Mnozí se rozhodují spíše podle momentálních kritérií než dlouhodobých cílů. Častá je změna studijních oborů nebo i úplné ukončení studia, pokud nesplňuje očekávání nebo není v souladu s osobními cíli. Někteří studium prodlužují, ale část ho nakonec vůbec nedokončí. Klíčové je, aby si mladí lidé uvědomili, co chtějí v životě dělat, a zda je studium pro jejich plány vůbec nezbytné (Arnett, 2000; Lacinová et al., 2016).

Volbu zaměstnání ovlivňují různé faktory, například čas, který jsou mladí dospělí ochotni práci věnovat, finanční potřeby, flexibilita zaměstnavatele a pracovní prostředí. Pro mladé dospělé je lákavá práce, která umožňuje seberealizaci a vyjádření vlastní identity. Časté střídání zaměstnání je v současné době běžné, přičemž práce mladým lidem často poskytuje kontakt s realitou a příležitost budovat nové vztahy (Lacinová et al., 2016). Pro ty, kteří po škole nastupují přímo do zaměstnání, bývá hlavním úkolem zvládání pracovních nároků, což může být stresující, zejména kvůli tlaku na výkon a obavám ze selhání, které by mohlo narušit jejich plány do budoucna (Shulman et al., 2014).

Na rozdíl od předchozího období dospívání, které je zaměřené na snahu osamostatnit se od rodičů a bývá často provázené ambivalentními a konfliktními vztahy, se mladí dospělí projevují větší zralostí, menší mírou konformity a postupně začínají vnímat své rodiče objektivněji (Garber, 2010). V období vynořující se dospělosti se konflikty mezi rodiči a dětmi obvykle zmírňují. Tento posun může souviset s menším zapojením rodičů do rozhodování mladých dospělých a častým odstěhováním z domova, což snižuje prostor pro každodenní spory. Naopak nemožnost osamostatnění, například z finančních důvodů, může vést ke zhoršení vztahů (Parra et al., 2015).

Pro psychické zdraví mladých dospělých je klíčová sebeúcta – vyšší sebevědomí po dvacátém roce života je spojováno s lepší psychickou pohodou. Neméně důležitá je kvalitní sociální podpora, která má zásadní vliv na psychickou stabilitu (Matud et al., 2022). Zaměření na sebe je další typický rys, přičemž Arnett vnímá izolaci v tomto období nikoliv jako negativní, ale jako příležitost pro seberozvoj (Arnett, 2018).

Vynořující se dospělí často pociťují, že se nacházejí „mezi“ adolescencí a dospělostí, což je doprovázeno složitostí zvládání osobních i vztahových rolí a může vést k psychickým obtížím (Bishop et al., 2019). Tato fáze je charakteristická také optimistickým náhledem na budoucnost, kdy mladí dospělí věří, že dosáhnou svých cílů (Arnett, 2016). Arnettova teorie však není univerzálně přijímána; Macek et al. (2007) ji označují za kulturně omezenou, neboť vynořující se dospělost je sociálním konstruktem podmíněným zejména kulturními a ekonomickými faktory. Například v západních a vyspělých zemích, jako je Česko, došlo v posledních desetiletích k výrazným změnám v životních trajektoriích. Jedním z příkladů je rostoucí věk vstupu do manželství: zatímco muži v roce 2000 uzavírali sňatek v průměru ve 27,6 letech, v roce 2022 se tento průměr zvýšil na 32,6 let, a podobný nárůst nastal i u žen – z 24,6 let na 30,4 let (ČSÚ, 2024).

Výzkumy, jako například i studie z roku 2007, které se účastnilo 436 mladých Čechů, podporují myšlenku Arnettovy teorie o subjektivním vnímání dospělosti. Výsledky ukázaly, že 64 % mladých se cítí být „někde mezi“ adolescencí a dospělostí, zatímco 30 % se již vnímá jako dospělí a 6 % se stále považuje za adolescenty. Tyto údaje naznačují, že „vynořující se dospělost“ lze pozorovat i v českém kontextu, kde se projevuje zejména prostřednictvím experimentování, sebezkoumání a objevování vlastní identity (Macek et al., 2007).

2 Ageismus

Ageismus je pojem označující diskriminaci na základě věku. Tento termín poprvé použil a rozvinul americký gerontolog R. Butler, ředitel Národního institutu pro stárnutí, v roce 1968 (Butler, 1969). Slovo ageismus vychází z anglického výrazu age, což znamená věk či stáří, a obecně představuje společenský předsudek vůči stáří (Jirásková, 2005; Vidovičová, 2008).

Vidovičová definuje ageismus následovně: „*Ageismus je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu manifestovaná skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo na jejich příslušnosti k určité generaci.*“ (Vidovičová & Rabušic, 2005, s. 6).

Erikson (2015) upozorňuje na změnu vnímání starých lidí. Dříve byli uctíváni, dnes jsou často terčem posměchu a považováni za nesamostatné a nemohoucí. Společnost podceňuje jejich zkušenosti a zaměřuje se spíše na mláď (Vágnerová, 2007). Ageismus se projevuje stereotypy a negativními postoji vůči starším lidem (Jirásková, 2005).

Předsudky vůči starším lidem nejsou vrozené, ale vznikají v procesu socializace. Jak uvádí Gordon W. Allport, předsudek je nepřátelský postoj nebo pocit vůči osobě pouze na základě její příslušnosti ke skupině, které společnost přisuzuje negativní vlastnosti. Tento postoj se navíc vyznačuje odolností vůči faktům a ignorováním pravdy, čímž ohrožuje lidskou důstojnost a narušuje základní jednotu mezi lidmi (Allport, 1954).

Ve vztahu k seniorům se tyto předsudky často zakládají na stereotypech, které je vykreslují jako zpomalené, méně schopné nebo rigidní. Tyto zobecněné představy mohou vést nejen k sociálnímu odstupu, ale i k přímé diskriminaci, například v pracovním prostředí, zdravotní péči či mezilidských vztazích. Jak upozorňuje Škoda (2016), předsudky, diskriminace a stigmatizace tvoří propojený celek, který má vážné etické důsledky a negativně ovlivňuje kvalitu života postižených skupin.

Allport (1954) rovněž popisuje, že předsudky mohou přecházet do různých forem diskriminačního chování – od slovního ponižování až po institucionální vylučování. I když tyto projevy vůči starším lidem nemusí být vždy zjevné, jejich dopad na psychické i sociální fungování jednotlivců je významný.

2.1 Postoje ke stáří a stárnutí

Původně označoval pojem „postoj“ fyzickou polohu těla, tedy rozložení jeho částí v prostoru. V současné době se v sociální oblasti chápe jako postoj mysli, tedy směr, kterým člověk hodnotí nebo reaguje na svět, buď pozitivně, nebo negativně (Oskamp & Schultz, 2005). Podle Ibrahima a Bayena (2019) jsou postoje výsledkem našich zkušeností, znalostí a vzorců chování. Přesto neexistuje jednotná definice postoje, protože různí autoři k němu přistupují odlišně.

Křivohlavý (2011) vnímá postoj jako získanou tendenci reagovat určitým způsobem na různé objekty či situace, přičemž zdůrazňuje, že postoje formují naše myšlení a emoce. Podle něj jsou postoje relativně trvalou součástí osobnosti a odrážejí se v našich přesvědčeních a jednání. Sak a Kolesárová (2012) charakterizují postoje jako životní názory, zatímco Špatenková a Smékalová (2015) je popisují jako předsudky a stereotypy formované na základě předchozích zkušeností, které ovlivňují chování jedince.

Vnímání stáří a procesu stárnutí se v různých kulturách liší a odráží hluboce zakořeněné tradice, dominantní náboženství a sociokulturní hodnoty dané společností. Tyto postoje, formované historií a kulturním vývojem konkrétního regionu, jsou následně přijímány jednotlivci podle jejich osobních zkušeností a přesvědčení (Kisvetrová, 2020).

Postoje ke stáří lze chápat jak z pohledu společnosti, tak jednotlivce. Společnost často vnímá stáří negativně, spojuje ho s nemocemi a závislostí, čímž přispívá ke stigmatizaci seniorů (Kalvach, 2004; Kisvetrová, 2019). Tento pohled, formovaný kulturními a vzdělávacími vzorci už od dětství, následně ovlivňuje, jak sami senioři vnímají vlastní stáří. Negativní stereotypy mohou přispět k nízkému sebevědomí, vyššímu výskytu úzkosti a deprese, horšímu kognitivnímu fungování a snížené subjektivní kvalitě života (Korkmaz Aslan et al., 2017; Yamada et al., 2015). Zároveň může negativní vnímání stáří ovlivnit i fyzické zdraví seniorů, snížit jejich aktivitu a soběstačnost, což vede ke zvýšené křehkosti a závislosti (Bryant et al., 2012).

Ageismus má významný negativní dopad na zdraví starších osob, přičemž jeho vliv se projevuje na strukturální i individuální úrovni. Zatímco strukturální ageismus zahrnuje systematickou zaujatost posilovanou společenskými institucemi, individuální ageismus odráží negativní pohled starších lidí na stárnutí jejich kultury. Přestože jsou tyto úrovně vzájemně propojené, jejich kombinovaný vliv na zdraví byl dosud zkoumán jen omezeně, což může vést

k podcenění skutečných důsledků ageismu. Nedávná analýza zahrnující více než 7 milionů účastníků ukázala, že ageismus negativně ovlivňuje zdraví napříč geografickými oblastmi, zdravotními doménami i časem, přičemž jeho dopad byl výraznější v méně rozvinutých zemích a u méně vzdělaných starších osob (Chang et al., 2020).

Tento komplexní pohled na ageismus doplňuje zjištění, že boj s jeho důsledky vyžaduje zásadní systémové změny na úrovni strukturálních a organizačních mechanismů zdravotní péče. Zároveň je nutné zaměřit se na změnu vnímání stáří ve společnosti, která by starším lidem přiznala stejnou hodnotu, respekt a důstojnost jako lidem v jiných životních fázích. Intervence zaměřené na jednotlivce mohou pomoci chránit starší osoby před negativními dopady sebeřízeného ageismu a sebenaplňujícími se proroctvími, jež tento jev vytváří. Klíčem k efektivním opatřením je zohlednění přirozených vývojových změn v myšlení a vnímání, ke kterým u lidí dochází s věkem, čímž lze zvýšit úspěšnost snah o zmírnění škodlivých účinků ageismu (Henry et al., 2024).

V kontextu stárnutí populace je klíčové porozumět vlivu těchto stereotypů na zdraví seniorů. Mediální a společenské tlaky často zprostředkovávají stárnutí negativně, což může vést k tomu, že senioři budou tento proces vnímat jako nevyhnutelně nepříznivý. Rozvoj pozitivního pohledu na stáří, podpora aktivního stárnutí a vytváření prostoru pro seberealizaci jsou proto zásadními kroky, které mohou přispět k lepšímu psychickému i fyzickému stavu seniorů a tím zvýšit jejich celkovou spokojenost (Kisvetrová, 2020; Van Malderen et al., 2013).

Zjištění ukazují, že jak negativní, tak pozitivní stereotypy mají významné dopady. Negativní stereotypy zhoršují kognitivní a fyzický výkon, snižují sebevědomí a zvyšují stres, což celkově negativně ovlivňuje zdraví seniorů. Meta-analýza od Meisnera (2012) například odhalila, že negativní stereotypy mají třikrát větší vliv na chování seniorů než stereotypy pozitivní. Na druhou stranu pozitivní stereotypy, jako zobrazování seniorů jako „moudrých“, mohou výkon v určitých oblastech zlepšit, ale zároveň vytvářejí nerealistická očekávání, která mohou vést k frustraci (Kotter-Grühn & Hess, 2012).

Klíčovou roli hraje *internacionalizace stereotypů*, kdy si senioři sami přisvojují názory společnosti. To podle Levyho a kol. (2012) zvyšuje riziko zhoršení paměti a fyzických schopností. Dalším faktorem je tzv. *stereotypní ohrožení* – pokud jsou senioři vystaveni negativním stereotypům, často se u nich zvyšuje úzkost a jejich výkon se zhoršuje (Lamont et al., 2015). Kulturní vlivy také hrají významnou roli – například studie Levyho a Langer

(1994) ukazuje, že asijské a evropské kultury mají k seniorům obecně pozitivnější přístup než západní země.

Autoři zdůrazňují, že každodenní kontakt se stereotypy působí jako nepřetržitý negativní stimul, který zhoršuje sebevědomí seniorů (Levy et al., 2012). Zároveň upozorňují na to, že podpora reálnějších obrazů stárí v médiích a veřejné diskuzi může zmírnit mezigenerační konflikty a předsudky (Dionigi et al., 2011). Dionigi a kol. (2015) vyzdvihuje nutnost zaměřit se na vzdělávání, mediální reprezentaci a politiku, které podpoří realistický, ale pozitivní obraz stárí, a tím přispějí ke zlepšení kvality života seniorů. Jak uvádí Kotter-Gruhn a Hess (2012), stereotypy o stárnutí mohou být dvojsečné – zatímco negativní podlamují výkon, pozitivní mohou přispívat k nerealistickým očekáváním, která vedou k frustraci.

2.2 Ageismus u dospívajících

Preferování mládí a vitality v současné společnosti může přispívat k rozvoji ageismu, včetně jeho méně zjevné podoby zaměřené na dospívající. Takzvaný kult mládí, který zdůrazňuje ideál mladistvosti a výkonu, nejen že formuje vnímání této fáze života, ale často zkresluje i pohled na ostatní životní etapy, jako je dětství či stárí (Smolík, 2014).

Tošnerová (2002) považuje kult mládí za hlavní příčinu ageismu, zatímco Baková a kol. (2015) jej označují za výrazný projev ageismu. Podle Haškovcové (2012) preference mladosti vytváří ideál, který neponechává prostor pro pozitivní vnímání stárí. Příbyl (2015) popisuje kult mladého, zdravého a úspěšného člověka jako současný společenský vzor. Tato jednostranná glorifikace mládí nejenže posiluje snahu využít všechny možnosti, které mládí přináší, ale také předznamenává starší věk jako méně žádoucí období spojené s negativními představami. Význam a vzájemné propojení zdrojů ageismu, jako je právě kult mládí, představují klíčové aspekty pro pochopení současného vnímání stárí a potřeby se mu blíže věnovat.

2.2.1 Výzkumy ageismu provedené v zahraničí

Zahraniční studie Bodnera a kol. (2012) se zaměřila na rozdíly v postojích vůči věku mezi 955 izraelskými respondenty ve věku 18 až 98 let, rozdělenými do tří věkových skupin: mladí dospělí, lidé středního věku a starší dospělí. S použitím Fraboniové škály ageismu byly analyzovány rozdíly mezi věkem a pohlavím. Výsledky ukázaly, že osoby ve středním věku vykazují výrazně vyšší míru ageistických postojů, než mladí i starší dospělí, mladí dospělí

mají však tendenci být vůči starším dospělým vyhybavější ve srovnání s ostatními skupinami. Muži mají obecně více stereotypních a vyhybavých postojů vůči starším lidem než ženy. Výsledky naznačují, že ageismus se s věkem proměňuje, přičemž genderové rozdíly zůstávají stabilní. Pro lepší pochopení ageismu jako globálního jevu je klíčové sledovat, jak se postoje k věku vyvíjejí v různých fázích života (Bodner et al., 2012).

Allan a Johnson (2008) zkoumali postoje vysokoškolských studentů vůči seniorům a vliv znalostí o stárnutí a kontaktu se staršími lidmi. Potvrdili předchozí zjištění (Harris et al., 1996; Palmore et al., 2005), že studenti často zastávají negativní postoje, přičemž tyto postoje jsou častější u mužů. Ukázalo se také, že povědomí o stáří je mezi mladými lidmi nízké. Vyšší informovanost sice přímo nesnižovala ageismus, ale vedla k nižší úzkosti ze stárnutí, která následně souvisela s pozitivnějším vztahem k seniorům – jak reflektuje např. Fraboniové škála ageismu (FSA) (Fraboni et al., 1990).

Podobné závěry přinesla i studie Santana a kol. (2024), která se zaměřila na studenty ošetrovatelství a zkoumala faktory spojené s věkovými předsudky. Výsledky potvrdily, že negativní postoje vůči seniorům byly častější u mladších studentů, mužů, osob z nižšího socioekonomického prostředí, bez stipendia a u těch, kteří nežili se staršími osobami. Naopak pozitivní postoje byly častěji spojeny s vyšším věkem, pobíráním stipendia a pravidelným či kvalitním kontaktem se seniory – například v rámci společného bydlení s prarodiči nebo profesní praxe. Obě studie tak zdůrazňují význam jak znalostí o stárnutí, tak kvality a povahy kontaktu se starší generací pro formování postojů mladých lidí k seniorům.

2.2.2 Výzkumy ageismu provedené na české populaci

V České republice je postoj k seniorům smíšený, zahrnuje jak pozitivní, tak negativní pohledy. Negativní názory na starší lidi se však objevují již u mladších generací, a to často vlivem rodiny, která má zásadní dopad na formování hodnot a postojů (Pokorná, 2010). Pokud rodina nepředává základní hodnoty úcty a respektu ke starším, může postupně docházet k úpadku těchto postojů ve společnosti (Langmeier & Krejčířová, 2006). Petr Sak a Karolína Kolesárová-Saková (2012) ve svém výzkumu postojů Čechů k seniorům zjistili, že mladší generace (15–29 let) hodnotí stáří nejméně pozitivně. Mladí lidé často spojují stáří s ukončením práce a rolí prarodiče, zatímco vlastnosti jako životní moudrost nebo volný čas oceňují spíše starší respondenti ve věku 45–59 let (Sak & Kolesárová, 2012).

Ve svém výzkumu se Žumárová (2012) soustředila na postoje mladých Čechů vůči seniorům, konkrétně analyzovala názory 522 studentů a žáků ze Středočeského kraje s

průměrným věkem 16 let. Výsledky ukázaly, že až 70 % respondentů považuje seniory za nedůležité a nepřínosné pro společnost, což odůvodňují jejich domnělou neproduktivností, neschopností a ekonomickou zátěží. Přitom 95 % dotázaných souhlasilo s tvrzením, že senioři představují pro společnost ekonomickou zátěž. Dále se ukázalo, že 60 % respondentů nemá pozitivní zkušenost se seniory. Žumárová (2012) proto dospěla k závěru, že značná část mladé populace v Česku má vůči seniorům předsudky a projevuje ageistické postoje.

Kamenská (2014) ve své práci realizovala kvantitativní výzkum na vzorku 351 adolescentů ze dvou středních škol – zdravotnické a nezdravotnické – s cílem zmapovat jejich znalosti, zkušenosti a postoje vůči stáří. Dotazník obsahoval 13 otázek, včetně standardizovaného nástroje „Věkové IQ“. Výsledky ukázaly, že znalosti adolescentů o stáří nejsou závislé na typu školy, avšak postoje se liší podle studovaného ročníku. Delší pobyt se seniorem v domácnosti pozitivně ovlivnil znalosti, ale ne postoje. Závěry zdůraznily nutnost zlepšit vzdělávání o stáří a poukázaly na význam médií a veřejných osobností při formování postojů (Kamenská, 2014).

Výzkum realizovaný mezi 90 studenty Gymnázia Joachima Barranda v Berouně (ve věku 15–20 let) a 90 seniory z Domova seniorů TGM (65+) analyzoval postoje mladých lidí a seniorů vůči stáří. Dotazníky, sestavené autorkou, hodnotily osobnostní vlastnosti seniorů pomocí bipolárních adjektiv a zkoumaly frekvenci osobních setkání mezi generacemi. Výsledky ukázaly, že adolescenti vnímají seniory převážně pozitivně a nepotvrdily hypotézu, že častější kontakt se seniory ovlivňuje jejich postoje. Senioři sami hodnotili své vlastnosti kladně, ale zároveň věřili, že mladí je vnímají negativně. Výzkum zdůraznil potřebu mezigeneračních programů, které by seniorům umožnily předávat své zkušenosti a měnit jejich představu o názorech mladší generace (Řečtáčková, 2014).

Další výzkum, založený na kvalitativních polostrukturovaných rozhovorech s osmi dětmi ve věku 9–11 let (jedno dítě bylo zapojeno do pilotního testování), zkoumal, jak děti vnímají seniory. Ty často popisovaly podle vnějších znaků, jako jsou vrásky, šedé vlasy nebo zdravotní pomůcky, a vnímaly je jako moudré, ale nemocné a méně energické. Rozlišovaly mezi seniory, kteří jsou aktivní a podporují rodinu („mladší stáří“), a těmi závislými na péči druhých („pokročilé stáří“). Názory dětí často vycházely ze stereotypního mediálního obrazu seniorů, což vedlo k jejich vnímání jako „jiných“. Děti měly strach ze stáří kvůli nemoci, ztrátě blízkých či omezení zálib, ale oceňovaly moudrost starších. Zjištění ukázala, že zkreslené mediální zobrazení podporovalo předsudky a mezigenerační odcizení, což

zdůrazňuje potřebu zlepšit mediální prezentaci seniorů a posílit mezigenerační vztahy (Nikodemová, 2023).

2.3 Změny postojů

Další vliv na negativní obraz seniorů mají média, která často prezentují stáří jako období slabosti a závislosti. Tím utvrzují veřejnost ve stereotypním vnímání seniorů jako zátěže pro společnost. Namísto boje proti mýtům o stáří média tyto předsudky spíše podporují. Mladší generace pak přestávají vnímat seniory jako nezávislé a hodnotné osoby a místo toho je vidí jako nesamostatné a slabé. Přirozený respekt ke starším ztrácí na síle a stáří je často spojováno s negativními pojmy, jako je nemoc, senilita či osamělost (Pokorná, 2010).

Tento negativní pohled na stáří může být ještě zesilován prostředím internetu a sociálních sítí, které jsou důležitou součástí života mladé generace. Mladá dospělost je obdobím hledání identity, přičemž internet a sociální sítě nabízejí anonymitu, prostor pro experimentování, seberealizaci a pocit sounáležitosti. Virtuální svět však nejenže nahrazuje osobní kontakt, ale často také formuje postoje mladých lidí, včetně jejich vnímání starší generace. Nadměrné využívání internetu může navíc oslabovat reálný sociální život (Krčmářová, 2012).

2.3.1 Kontakt se seniory a vzdělávání se v této oblasti

Studie Burnese a kol. (2019) zkoumala efektivitu tří typů intervencí zaměřených na snížení ageismu u mladých i dospělých: vzdělávání, mezigenerační kontakt a kombinaci obou. Výzkumný tým provedl systematický přehled a metaanalýzu studií v odborných databázích a výběr 63 vhodných studií s celkovým počtem 6 124 účastníků. Studie, které měřily vliv intervencí na postoje, znalosti o stárnutí, a na míru komfortu s kontaktem se staršími lidmi, prokázaly výrazné zlepšení v těchto oblastech, zatímco nevykázaly významný vliv na úzkost z vlastního stárnutí ani na zájem pracovat v oboru geriatrie. Nejvýraznější účinek měly kombinované intervence, které zahrnovaly jak vzdělávání, tak mezigenerační kontakt, přičemž intervence byly efektivnější u žen a u mladých dospělých. Výsledky ukazují, že dostupné a nenákladné strategie založené na vzdělávání a kontaktu mezi generacemi mohou efektivně snížit ageismus a mohou se stát součástí mezinárodních snah o zlepšení postojů k starším lidem (Burnes et al., 2019).

Na důležitost kvality kontaktu se seniory upozorňuje také studie Allana a Johnsona (2008), která ukázala, že samotná četnost setkávání nemusí být rozhodující. Studenti, kteří žili

s prarodiči, paradoxně vykazovali vyšší úzkost ze stárnutí než ti, kteří se se seniory setkávali v profesionálním kontextu. Významný vliv má tedy dobrovolnost, rovnocennost nebo přátelský charakter kontaktu. Autoři zároveň zdůrazňují specifikum ageismu jakožto předsudku namířeného vůči skupině, do níž jedinec v budoucnu sám vstoupí. Právě úzkost z vlastního stárnutí může být klíčovým psychologickým mechanismem, který negativně ovlivňuje postoje mladých lidí k seniorům. Z tohoto důvodu je žádoucí nejen posilovat znalosti o stáří, ale rovněž cíleně pracovat na snižování těchto obav a rozvoji kvalitních mezigeneračních vztahů.

Na význam vzdělávání a praktické zkušenosti navazuje také studie Santana a kol. (2024), která se zaměřila na studenty ošetrovatelství. Výsledky ukázaly, že studenti vyšších ročníků s praktickými zkušenostmi v péči o seniory vykazovali nižší míru ageismu. Za účinné se přitom ukázaly konkrétní formy výuky, jako jsou simulace, interaktivní přednášky či odborná praxe. Výzkum tak opět potvrzuje, že kombinace teoretických znalostí a smysluplného kontaktu se seniory přispívá k pozitivnější percepci starších osob a k vyšší kvalitě péče o tuto populaci. Je však třeba upozornit na omezení studie, která byla realizována pouze na jedné univerzitě a v době pandemie COVID-19, což mohlo specificky ovlivnit postoje studentů k tématu stárnutí.

Česká studie, která zkoumala motivaci sedmi mladých lektorů do 25 let, zapojených do vzdělávání seniorů, využila kvalitativní metodu polostrukturovaných rozhovorů. Ty se zaměřily na motivaci, specifika práce, vzdělávací přístupy a výzvy, kterým mladí lektori čelí. Výsledky ukázaly, že tato činnost podporuje mezigenerační porozumění, umožňuje mladým dospělým přispět ke kvalitě života seniorů a zároveň rozvíjet jejich vlastní dovednosti. Přestože práce přináší výzvy, jako jsou komunikační bariéry nebo nedostatečná příprava, celkový dopad je pozitivní pro obě strany. To zdůrazňuje potenciál těchto projektů v boji proti ageismu a podpoře aktivního stárnutí (Kamlerová, 2023).

3 Osobnost

Na úvod této kapitoly je vhodné zdůraznit, že přístupy k popisu osobnosti se vyvíjely v průběhu času, přičemž různí badatelé přispěli k formulaci různých teorií a modelů. V této části se budeme věnovat Pětifaktorovému modelu osobnosti (John et al., 2008).

Pětifaktorový model osobnosti, často nazývaný také model Velké pětky, vznikl díky příspěvkům mnoha nezávislých vědců. Gordon W. Allport a Henry S. Ogbert (1936) poprvé sestavili seznam 4 500 výrazů popisujících osobnostní rysy. Jejich práce položila základ dalším psychologům pro identifikaci základních dimenzí osobnosti (Vinney & Dill-Shackleford, 2018). Jedním z nich byl Raymond Cattell, který pomocí faktorové analýzy vytvořil model 16 osobnostních faktorů (16PF) (Cattell & Gibbons, 1968). Později Fiske (1949) a jeho kolegové další faktorovou analýzou identifikovali pět základních faktorů osobnosti, což následně vedlo k práci Lewise Goldberga, který poprvé použil termín „velká pětka“ (Big Five) (John et al., 1988). Jeho práci dále rozvinuli McCrae a Costa (2006), kteří potvrdili správnost modelu a nabídli současnou verzi obsahující pět dimenzí: extraverci, neuroticismus, otevřenost vůči zkušenostem, přívětivost a svědomitost. V následujících částech se zaměříme na jednotlivé dimenze a jejich význam v rámci tohoto modelu.

V ČR se soustavně modelu osobnosti Big Five věnuje Martina Hřebíčková, která se dlouhodobě zabývá výzkumem osobnostních rysů v rámci pětifaktorového modelu a jejich měřením v českém kulturním kontextu. Již ve svých dřívějších pracích (Hřebíčková, 2011; Hřebíčková & Urbánek, 2001) se zaměřovala na psychometrické vlastnosti českých verzí osobnostních dotazníků a na potvrzení faktorové struktury modelu Big Five. Její výzkumy potvrdily dobrou použitelnost tohoto modelu i v české populaci a přispěly k jeho širšímu využití v psychologické praxi. V rámci nedávného výzkumu se Hřebíčková spolu s kolegy podílela na adaptaci a ověření revidované verze dotazníku Big Five Inventory-2 (BFI-2), který klade důraz na nuancovanější posouzení jednotlivých dimenzí osobnosti (Hřebíčková et al., 2020; Soto & John, 2017).

Extraverze

Extraverze je charakterizována společenskostí, schopností snadno se přizpůsobit v sociálních situacích, aktivitou a sebestrosazováním. Na opačném pólu extraverze najdeme orientaci na vnitřní svět a preference samoty (Blatný et al., 2010). Extraverti mají tendenci být hovorní a energičtí, zatímco introverti se chovají spíše rezervovaně a upřednostňují samotu

(Thompson, 2008). Extraverti mají sklon užívat si čas strávený s lidmi více než čas o samotě a často dobře fungují ve skupinových situacích (Fleeson & Gallagher, 2009).

Neuroticismus

Neuroticismus, známý také jako emocionální stabilita, je dimenze obsažená v mnoha osobnostních testech. Na jedné straně této dimenze se nachází jedinci, kteří jsou stabilní a vyrovnaní, reagují na podněty přiměřeně. Na opačné straně se objevují lidé s nestálými a rychle vyvolatelnými reakcemi, často nepřiměřenými podnětům. Tyto reakce jsou spojeny s neklidem, proměnlivou náladou a přecitlivělostí (Blatný et al., 2010). Osoby s vyšší úrovní neuroticismu bývají rozpačité, stydlivé a mohou mít potíže s kontrolou impulsů a odkládáním uspokojení (Thompson, 2008). Vysoká míra neuroticismu je spojena s vyšším rizikem vzniku úzkostných poruch, deprese, závislosti na návykových látkách, psychóz a schizofrenie. Tento rys je významným faktorem zranitelnosti a studie ukázaly, že vysoké skóre v neuroticismu zvyšuje pravděpodobnost vzniku běžných duševních poruch (Jeronimus et al., 2016).

Otevřenost vůči zkušenosti

Tato dimenze, někdy označovaná také jako intelekt nebo imaginace, zahrnuje vlastnosti jako zvědavost, tvořivost a kultivovanost. Na druhém pólu se nachází uzavřenost vůči novým zkušenostem, netvořivost a nekulturnost (Blatný et al., 2010). Výzkumy ukazují, že otevřenost zahrnuje jak intelektuální dispozice, tak zážitkové aspekty, jako je vnímání estetiky a smyslových zážitků. Obě tyto složky spolu silně korelují (Connelly et al., 2014). Na rozdíl od jiných faktorů má otevřenost slabší vazbu na subjektivní pohodu (Steel et al., 2008). Lidé s vysokou mírou otevřenosti jsou často intelektuálně zvědaví, kreativní, otevření novým pocitům a zážitkům. Preferují rozmanitost a mají nezávislý úsudek. Naopak lidé s nízkou otevřeností se chovají spíše konzervativně a upřednostňují známé věci a postupy (Blatný et al., 2010).

Přívětivost

Dimenze přívětivosti zahrnuje zájem o druhé lidi, ochotu pomáhat a spolupracovat, zatímco opačný pól představuje lhostejnost nebo nepřátelství (Blatný et al., 2010). Přívětiví lidé se vyznačují laskavostí, empatií a spoluprací (Thompson, 2008). Pokud dosáhnou vysokého skóre, mají sklony k altruismu, zatímco lidé s nízkým skóre jsou spíše sobečtí a postrádají empatii (Bamford & Davidson, 2019; Song & Shi, 2017). Nízká přívětivost je také spojována s projevy temné triády, jako je manipulace a soutěživost (Kaufman et al., 2019). Nicméně, vysoká přívětivost nemusí vždy vést k prosociálnímu chování – například v Milgramově experimentu byli přívětiví lidé ochotnější podvolit se autoritě a vykonat škodlivý

čin, protože jejich přívětivost a svědomitost snížila jejich odpor k příkazům (Bègue et al., 2015).

Svědomitost

Poslední dimenze popisuje osoby, které jsou zásadové, poctivé a svědomité, zatímco na opačném konci jsou lidé s malým zájmem o práci a cíle, k nimž jsou lhostejní (Blatný et al., 2010). Svědomití jedinci bývají efektivní, organizovaní, disciplinovaní a spolehliví, přičemž usilují o dosažení svých cílů (Thompson, 2008). V extrémních případech mohou vykazovat sklony k perfekcionismu nebo workoholismu (Carter et al., 2016). Naopak výzkumy potvrzují, že svědomitost je důležitá pro úspěch v různých profesích (Sackett & Walmsley, 2014). Svědomitost se vztahuje k sebekontrolě, která zahrnuje plánování, organizaci a realizaci úkolů. Lidé s vysokým skóre jsou ambiciózní, cílevědomí a vytrvalí, zatímco jedinci s nižší úrovní svědomitosti projevují menší zájem o práci a mají větší sklony k alkoholu a kouření (Turiano et al., 2015).

3.1 Pětifaktorový model osobnosti u dospívajících

Vynořující se dospělost je obdobím života, které se vyznačuje největšími, nejvýraznějšími a často i nejpozitivnějšími změnami v běžné míře projevů osobnostních rysů (Roberts et al., 2006). Osobnost člověka v tomto období zpravidla prochází významným zlepšením. Zároveň však mladá dospělost představuje fázi s nejnižší stabilitou pořadí osobnostních rysů v rámci celé dospělosti (Ferguson, 2010; Roberts & DeVecchio, 2000). To poukazuje na větší individuální rozdíly ve změnách osobnosti během tohoto období, než jaké se obvykle objevují v pozdějších fázích života.

V období vynořující se dospělosti dochází k významným proměnám osobnostních rysů, přičemž neuroticismus, otevřenost vůči zkušenostem a extraverte obvykle klesají, zatímco přívětivost a svědomitost naopak rostou (McCrae et al., 2000). Tyto změny jsou často spojovány s důležitými životními událostmi, jako jsou pracovní, partnerské či sociální zkušenosti, a nejvýrazněji se projevují mezi 18. a 30. rokem života (Bleidorn et al., 2018; McCrae et al., 2000). Výzkum, který zahrnoval českou, německou, anglickou a tureckou populaci, ukázal, že studenti středních škol vykazují vyšší úroveň neuroticismu a extraverte a zároveň nižší přívětivost a svědomitost ve srovnání se studenty vysokých škol, přičemž tento trend byl méně patrný u německých a britských respondentů (McCrae et al., 2000).

Australský výzkum Srivastava a kol. (2003), kteří sledovali vývoj osobnostních rysů u jedinců ve věku 21 až 60 let přinesl také zajímavé výsledky. Autoři zjistili, že svědomitost se

výrazně zvyšuje zejména mezi 20. a 29. rokem života. Změny v osobnostních rysech (s výjimkou extravertů) považují za signifikantní i Robins a kol. (2001), kteří zkoumali skupinu 270 vysokoškolských studentů od začátku jejich studia až po jeho závěr. V průběhu čtyř let u nich zaznamenali nárůst přívětivosti, svědomitosti a otevřenosti vůči zkušenostem, zatímco neuroticismus se snížil. Tyto změny autoři spojují se zlepšením adaptace a psychického fungování během mladé dospělosti.

Významné životní změny v tomto období mohou navíc snadněji ovlivnit osobnostní rysy, protože ty jsou v mladé dospělosti citlivější na vlivy prostředí než v pozdějších fázích života, například ve střední či starší dospělosti (Bleidorn et al., 2018).

Allan et al. (2014) zjistili, že lidé s vyšší otevřeností mysli a přívětivostí mají obecně méně věkových předsudků. Otevření a tolerantní jedinci snáze přijímají jiné životní styly a hodnoty, což podporuje pozitivní vnímání stárí (Shea et al., 2019). Přívětiví lidé pak díky své empatii a ochotě spolupracovat častěji vytvářejí harmonické mezigenerační vztahy a jsou méně náchylní k negativním stereotypům (Hřebíčková et al., 2020).

Naopak neuroticismus může mít opačný účinek. Allan et al. (2014) upozorňují, že emocionálně nestabilní osoby mohou pociťovat silnější obavy ze stárnutí, které následně posilují jejich negativní postoje k seniorům. McCrae & John (1992) navíc potvrdili, že všechny dimenze modelu Big Five nějakým způsobem souvisí s postoji k věku – lidé s pozitivně rozvinutými rysy (např. otevřenost, přívětivost či svědomitost) stárí vnímají méně stereotypně a respektují ho více.

3.1.1 Výzkumy Big Five u českých mladých dospělých

Studie Křeménkové a kol. (2017) se zaměřila na vztah mezi osobnostními rysy a životní spokojeností u 319 studentů učitelských oborů Univerzity Palackého v Olomouci, z nichž 270 byly ženy a 49 muži s průměrným věkem 22,4 let. Výzkum využil plnou revidovanou verzi (Revised NEO Personality Inventory a 240 položek) a potvrdil, že životní spokojenost silně souvisí s emoční stabilitou, extravertí, přívětivostí a svědomitostí. Otevřenost vůči novým zkušenostem, která bývá často spojována s pozitivním vnímáním života, se však v této studii jako významný faktor neprojevila (Křeménková et al., 2017).

Specifickým problémem studentů v období mladé dospělosti je prokrastinace, kterou Kaprová (2018) analyzovala pomocí pětifaktorového modelu osobnosti. Největší vliv na sklon k odkládání povinností má podle ní dimenze svědomitosti – studenti s vyšší

svědomitostí prokrastinují méně. Vágnerová a Lisá (2021) poukazují na období často spojené s emoční nestabilitou, způsobenou nerovnoměrným zráním mozku a rostoucími požadavky na jedince. Dívky bývají k této nestabilitě náchylnější. Extraverze a otevřenost k novým zkušenostem během mladé dospělosti oscilují – zatímco na začátku mohou klesat, později rostou spolu s rozvojem kreativity a kognitivních schopností (Vágnerová & Lisá, 2021).

Další studie zkoumala vliv osobnostních rysů na tělesné sebehodnocení u 193 žen ve věku 15 až 30 let. Osobnostní charakteristiky byly hodnoceny pomocí zkrácené verze NEO-PI-R (60 položek), přičemž klíčové rysy jako neuroticismus, extraverze, přívětivost a svědomitost se ukázaly jako významné faktory. Výsledky odhalily, že vyšší neuroticismus souvisí s negativním vnímáním těla, zatímco extraverze, přívětivost a svědomitost měly pozitivní vliv na tělesné sebehodnocení. Studie tak potvrzuje, že osobnostní rysy zásadně ovlivňují způsob, jakým ženy vnímají své tělo (Ševečková, 2019).

4 Aktuální poznatky v oblasti

Stáří je významným sociálním i individuálním tématem. Společnost ho často spojuje s nemocemi a závislostí, což přispívá ke stigmatizaci starších osob (Kalvach, 2004; Kisvetrová, 2019). Tento kulturně utvářený obraz ovlivňuje i sebehodnocení samotných seniorů. Negativní stereotypy mohou snižovat jejich sebevědomí, zvyšovat výskyt úzkosti a deprese, zhoršovat kognitivní funkce i kvalitu života a mohou mít dokonce negativní dopad na fyzické zdraví a soběstačnost (Korkmaz Aslan et al., 2017; Yamada et al., 2015; Bryant et al., 2012). Ageismus se projevuje jak na strukturální úrovni, například v přístupu institucí, tak na individuální úrovni v podobě negativních postojů seniorů k vlastnímu stárnutí. Přesto jeho celkový dopad zůstává nedostatečně zmapován. Velká metaanalýza zahrnující více než 7 milionů respondentů potvrdila, že ageismus má negativní vliv na zdraví napříč regiony a oblastmi života, přičemž nejvíce postihuje seniory s nižším vzděláním v rozvojových zemích (Chang et al., 2020).

V českém kontextu jsou postoje mladých lidí k seniorům rozmanité a často kombinují pozitivní i negativní stereotypy. Výzkum Petra Saka a Karolíny Kolesárové-Sakové (2012) ukázal, že polovina respondentů považuje počátek stáří za věk 60 let, zatímco třetina jej spojuje až s věkem 65 let. Senioři jsou často spojováni s odchodem do důchodu či rolí prarodičů, ale také s pozitivními hodnotami, jako je moudrost nebo volný čas. Nejpozitivnější postoje ke stáří měli lidé ve věku 45–59 let, zatímco nejméně vstřícní byli mladí ve věku 15–29 let (Sak & Kolesárová, 2012).

Rodinné prostředí hraje zásadní roli při utváření postojů k seniorům. Výzkumy Pokorné (2010) a Langmeiera s Krejčířovou (2006) ukazují, že pokud rodina nepředává hodnoty spojené s respektem ke stáří, může docházet k jejich oslabování. Ort (2004) doplňuje, že kvalita rodinných vztahů je výsledkem více faktorů – od soužití generací, přes sociální status až po sdílené hodnoty. Zkušenosti s prarodiči jsou přitom jedním z nejvýznamnějších faktorů vnímání stáří – podle Trusinové (2002) mladí lidé vnímají seniory pozitivněji, pokud jsou jejich prarodiče naživu a mají s nimi častý kontakt. Pravidelná setkávání nebo společné bydlení posilují empatii a pomáhají odbourávat stereotypy, zatímco mladí bez osobní zkušenosti často přebírají negativní postoje.

Podobné závěry přinesl výzkum Valchářové (2017), který byl realizován mezi 174 středoškoláky. Ukázalo se, že většina studentů nevnímá seniory jako přítěž, ale jako přínosné

členy rodiny. Přes 70 % respondentů považovalo mezigenerační setkávání za užitečné a více než 80 % zdůraznilo důležitost mezigenerační pomoci. Třetina žáků žije s prarodiči ve společné domácnosti a hodnotí toto soužití kladně. Významným faktorem zůstává i frekvence kontaktu, která bývá ovlivněna geografickou vzdáleností. Výzkum potvrdil i genderové rozdíly – dívky častěji deklarovaly ochotu pečovat o nemocné prarodiče a považovaly péči za svou morální povinnost.

Genderové odlišnosti potvrzuje také Galton (2019), který zjistil, že muži projevují vyšší míru ageistických postojů než ženy. Tento rozdíl může souviset s tím, že ženy podle Gjerdeho et al. (1988) a Hoffmanna et al. (2004) častěji internalizují nepříjemné zkušenosti a přizpůsobují se genderovým normám, zatímco muži nepohodlí spíše vyjadřují otevřeně.

Další výzkumy, například Dočkalová (2016), ukazují, že postoje k seniorům jsou ovlivněny i oborem studia. Studenti zdravotnických škol projevují pozitivnější přístup, což lze vysvětlit jak odborným vzděláním, tak praktickou zkušeností s péčí o seniory. Studenti technických či ekonomických oborů častěji vyjadřují neutrální postoje, ale stereotypní vnímání je u nich výraznější. Potvrdily se rovněž rozdíly mezi pohlavími – dívky mají obecně vstřícnější přístup ke starším lidem.

Nedávná studie Hudákové a kol. (2024) se zaměřila na postoje vysokoškoláků a míru ageismu s ohledem na obor studia. Výzkum se 262 respondenty potvrdil, že studenti pomáhajících profesí (např. zdravotnictví) vykazovali nižší míru ageismu, zejména v emocionální a behaviorální složce. Naopak více ageistických postojů vyjadřovali mladší studenti, muži a jedinci z méně příznivého finančního prostředí. Důležitou roli zde hrála osobní zkušenost – častý kontakt se seniory nebo společné bydlení s prarodiči přispívaly k větší empatii a menší míře předsudků. Nižší ageismus vykazovali i studenti vyšších ročníků, pravděpodobně díky delší expozici geriatrickému vzdělávání. Autoři studie zdůraznili, že právě vzdělávání, přímý kontakt, stáže nebo simulace se ukazují jako účinné nástroje ke změně postojů k seniorům.

Osobnostní rysy rovněž významně ovlivňují postoje k věku. Allan et al. (2014) prokázali, že nižší otevřenost a přívětivost, ale vyšší neuroticismus jsou spojeny s vyšší mírou ageismu. Právě neuroticismus souvisí s úzkostí ze stárnutí, která může nepřímo zvyšovat negativní postoje. Výzkum potvrdil také to, že častější kontakt se seniory snižuje úzkost z vlastního stárnutí, a tím i sklony k ageistickým stereotypům.

Z uvedených studií (Sak & Kolesárová, 2012; Trusinová, 2002; Dočkalová, 2016; Valchářová, 2017; Allan et al., 2014; Galton, 2019) vyplývá, že postoje k seniorům jsou výsledkem komplexní souhry faktorů – od osobních zkušeností a četnosti kontaktu, přes obor studia, pohlaví, až po osobnostní charakteristiky.

Na základě těchto zjištění navazuje i naše studie, která rozšiřuje dosavadní poznatky o postojích vůči starším lidem zaměřením na specifickou skupinu mladých dospělých v období vynořující se dospělosti v České republice. Hlavním záměrem bylo prozkoumat, jaké postoje k seniorům mladí lidé zastávají a zda se tyto postoje liší v závislosti na pohlaví, typu studované školy či frekvenci kontaktu s prarodiči. Dále se studie zaměřila na to, zda postoje k seniorům souvisejí s individuálními osobnostními rysy. Výzkum tak přispívá k hlubšímu porozumění faktorům, které mohou ovlivňovat utváření ageistických postojů v období, kdy se formují životní hodnoty a sociální postoje.

EMPIRICKÁ ČÁST

5 Cíl výzkumu a hypotézy

Hlavním cílem této diplomové práce bylo zmapování postojů ke stáří u jedinců v období vynořující se dospělosti pomocí dotazníku FSA (Fraboni Scale of Ageism) podle Fraboni a kol. (1990). Na základě výše uvedených zjištění z citované literatury byly stanoveny další výzkumné otázky, zda se zkoumané proměnné liší v závislosti na pohlaví, stupni studované školy, nebo podle frekvence styku s prarodiči.

Dalším cílem bylo zjistit vztah mezi osobnostními rysy definovanými pomocí škál Big Five Inventory-2 (BFI-2) ve verzi od Hřebíčkové a kol. (2020) a postojů ke stáří u jedinců v období vynořující se dospělosti pomocí dotazníku FSA.

Na základě těchto cílů byly formulovány následující alternativní výzkumné hypotézy.

5.1 Hypotézy

H₁: Ženy vykazují nižší míru ageismu než muži.

H₂: Studenti vysokých škol vykazují nižší míru ageismu než žáci středních škol.

H₃: Existuje rozdíl v míře ageismu mezi skupinami studentů podle četnosti kontaktu s prarodiči.

H₄: Vyšší míra ageismu souvisí s nižší mírou přívětivosti.

H₅: Vyšší míra ageismu souvisí s nižší mírou otevřenosti.

H₆: Vyšší míra ageismu souvisí s vyšším neuroticismem.

6 Metoda výzkumu

6.1 Sběr dat

Data byla shromážděna prostřednictvím online dotazníku, který zahrnoval demografické otázky, inventář osobnostních rysů Big Five Inventory 2 a škálu ageismu The Fraboni Scale of Ageism. Dotazník byl primárně šířen přes sociální síť Facebook, zároveň byl e-mailem rozeslán všem středním školám a studentským spolkům vysokých škol v České republice.

Výběr respondentů měl charakter dobrovolného výběru a s možností sdílení, probíhal tedy částečně formou lavinového (snowball sampling) šíření. Na středních školách dotazník zpravidla přeposlal ředitel pedagogickému sboru, čímž učitelům umožnil jeho společné vyplnění se žáky. Podobný postup byl uplatněn i na vysokých školách, kde byli studenti o

možnosti účasti informování prostřednictvím svých studentských spolků a studijního oddělení.

Respondenti měli navíc možnost dobrovolně uvést svou e-mailovou adresu, na kterou jim po ukončení sběru dat bylo zasláno osobní vyhodnocení dotazníků. Sběr dat probíhal po dobu tří měsíců, konkrétně od ledna do března 2025.

Dotazník byl zcela anonymní a jeho vyplnění bylo dobrovolné. Hned v úvodu byli účastníci podrobně seznámeni s cílem výzkumu, předpokládanou délkou vyplňování a informacemi týkajícími se anonymity a dobrovolnosti účasti. Studie získala schválení Etické komise Pražské vysoké školy psychosociálních studií dne 15. listopadu 2024 (č. j. 4/2024).

6.2 Dotazníkové metody

6.2.1 Big Five Inventory 2

Tento dotazník byl použit k měření pěti základních dimenzí osobnosti podle modelu Velké pětky – extraverze, přívětivosti, svědomitosti, negativní emocionality (alternativně neuroticismus) a otevřenosti mysli. Jedná se o českou adaptaci inventáře Big Five Inventory 2 (BFI-2), který byl sestaven tak, aby zachytil nejen hlavní dimenze, ale i jejich podrobnější rysy (facety). Inventář obsahuje celkem 60 položek, přičemž každá z pěti dimenzí je měřena dvanácti položkami, které se dále dělí do tří subškál (např. extraverze se skládá z facety sociability, asertivity a energičnosti).

Význam jednotlivých dimenzí:

- **Extraverze:** vyjadřuje míru společenskosti, aktivního přístupu k lidem a světu. Vyšší skóre značí otevřenost vůči sociálním interakcím, energii a optimismus.
- **Přívětivost:** odráží způsob, jakým jedinec jedná s ostatními – zahrnuje ochotu ke spolupráci, soucit, důvěru a laskavost. Vyšší přívětivost značí vstřícnost a ohleduplnost vůči druhým.
- **Svědomitost:** popisuje míru organizovanosti, zodpovědnosti, sebekontroly a vytrvalosti. Vyšší skóre je typické pro osoby, které jsou spolehlivé, cílevědomé a systematické.
- **Negativní emocionalita (neuroticismus):** vyjadřuje emoční stabilitu, resp. tendenci k prožívání stresu, úzkosti, podrážděnosti nebo nejistoty. Nižší skóre značí emoční vyrovnanost.

- **Otevřenost mysli (otevřenost vůči zkušenosti):** charakterizuje kognitivní otevřenost, tvořivost, zvědavost a ochotu přijímat nové myšlenky a zážitky. Vyšší skóre mívají lidé kreativní a intelektuálně zvědaví.

Položky jsou formulovány jako krátká tvrzení popisující chování nebo osobnostní rysy (např. „dokáže být chladný a bezcitný“). Respondenti vyjadřují míru souhlasu s každým tvrzením na pětibodové Likertově škále od „zcela nesouhlasím“ po „zcela souhlasím“. Česká verze BFI-2 byla pečlivě přeložena a zpětně ověřena autory originálu, aby byla zajištěna její jazyková i obsahová věrohodnost (Hřebíčková et al., 2020; Soto & John, 2017).

BFI-2 vykazuje velmi dobré psychometrické vlastnosti – reliabilita (spolehlivost) jednotlivých škál se pohybovala mezi $\alpha = 0,81$ až $0,89$, přičemž průměrná test-retestová stabilita za období šesti měsíců byla $r = 0,86$. Tento dotazník tak poskytuje spolehlivé a detailní měření osobnostních charakteristik.

6.2.2 Frabionové škála ageismu

Fraboniové škála ageismu (Fraboni Scale of Ageism, FSA) byla použita pro zjišťování míry ageistických postojů respondentů. Jedná se o nástroj měřící různé formy předsudků vůči starším lidem, přičemž zachycuje jak kognitivní, tak afektivní aspekty ageismu. Česká verze dotazníku FSA zatím není dostupná, proto jsme dotazník přeložili sami. Vycházeli jsme z původního dotazníku FSA (Fraboni et al., 1990), jehož vícefaktorová struktura byla ověřena a upravena podle Ruppá a kol. (2005).

Dotazník jsme nejdříve přeložili do dvou českých verzí, které následně třetí osoba sjednotila do finální verze. Tento český překlad byl opět přeložen do angličtiny, osobou, která původní verzi dotazníku FSA nikdy neviděla. Před těmito kroky se nám podařilo kontaktovat autorku originální verze dotazníku, dr. Fraboniovou, kterou jsme nejdříve požádali o svolení s lokalizací do českého jazyka a následně společně po několika úpravách došli k verzi, která byla vyhovující pro obě strany. Ta byla následně opět převedena do českého jazyka a použita v naší studii. Postupovali jsme podle standardizovaného postupu lokalizace metody, dopředného a zpětného překladu doporučenou Světovou zdravotnickou organizací (WHO) (Menon & Praharaj, 2019).

Dotazník obsahuje 29 výroků, které respondenti hodnotí na čtyřbodové Likertově škále od „zcela nesouhlasím“ po „zcela souhlasím“. Výsledky lze rozdělit do tří hlavních dimenzí:

- **Diskriminace (Discrimination)** – kognitivní složka ageismu, obsahuje celkem 9 položek; výpovědi reflektující negativní generalizace o starších lidech, například: „Nejlepší je, když staří lidé žijí tam, kde nejsou nikomu na obtíž“ nebo „V rámci sportovních zařízení by měly být vyčleněny speciální kluby, aby staří lidé mohli soutěžit se sobě rovnými.“ Tato dimenze ukazuje na míru přítomnosti zažitých negativních přesvědčení.
- **Vyhýbání se (Avoidance)** – afektivně-behaviorální složka, obsahuje celkem 10 položek; zahrnuje výroky související s nepohodlím nebo vyhýbáním se kontaktu se staršími osobami, jako například: „Nerad(a) navazuji rozhovor se staršími lidmi“ nebo „Snažím se vyhnout očnímu kontaktu se seniory.“
- **Verbální osočování (Antilocution)** – tato škála zachycuje emocionální reakce na starší osoby, například lítost nebo nedůvěru, obsahuje celkem 10 položek a výpovědi typu: „Většina starých lidí by se dala považovat za osoby s nedostatečnou osobní hygienou“ nebo „Mnozí staří lidé dokáží unavovat, protože pořád dokola vyprávějí ty samé příběhy.“

Podle studie Rupp a kol. (2005) vysvětluje 3faktorová struktura 36,4 % rozptylu odpovědí. Interní konzistence jednotlivých škál byla následující: Stereotypy ($\alpha = .79$), Separace ($\alpha = .76$), Afektivní postoje ($\alpha = .70$), což ukazuje na uspokojivou spolehlivost.

Vyhodnocení: nejprve je provedeno překódování 6 reverzních položek. Výsledný skór je součtem bodů u všech 29 položek (min 29, max 116). Dílčí skóry 3 subškál jsou získány součtem bodů relevantních položek. V některých analýzách se používají průměry skórů v subškálách.

Tento nástroj umožňuje komplexní pohled na míru ageismu a poskytuje užitečné informace o tom, jak lidé starší generaci vnímají – nejen na úrovni přesvědčení, ale i emocí a chování, a to při dobrých psychometrických vlastnostech (Li et al., 2024; Ozel Bilim & Kutlu, 2021). V návaznosti na tuto práci je v plánu vydání české metody ve společné společném článku s autorkou metody původní.

6.3 Popis výzkumného souboru

Výzkumný soubor (Tabulka 1) tvořili studenti středních a vysokých škol České republiky ve věku od 18 do 25 let.

Tabulka 1: Charakteristika výzkumného souboru

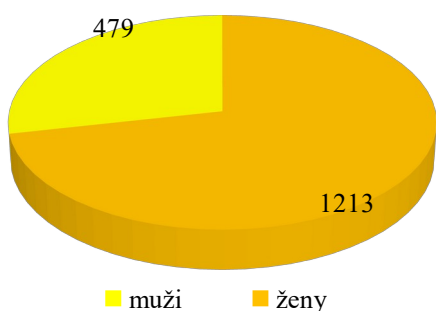
Věk	Pohlaví	Četnosti		
		Střední škola	Vysoká škola	Celkem
18 let	Muži	152	0	152
	Ženy	264	2	266
	Celkem	416	2	418
19 let	Muži	72	27	99
	Ženy	126	106	232
	Celkem	198	133	331
20 let	Muži	24	38	62
	Ženy	36	162	198
	Celkem	60	200	260
21 let	Muži	7	45	52
	Ženy	7	168	175
	Celkem	14	213	227
22 let	Muži	5	24	29
	Ženy	7	133	140
	Celkem	12	157	169
23 let	Muži	0	30	30
	Ženy	2	87	89
	Celkem	2	117	119
24 let	Muži	0	40	40
	Ženy	0	66	66
	Celkem	0	106	106
25 let	Muži	1	14	15
	Ženy	1	46	47
	Celkem	2	60	62
Četnosti celkem	Muži	261	218	479
	Ženy	443	770	1213
	Celkem	704	988	1692
Průměrný věk [roky]	Muži	18,74	22,02	20,07
	Ženy	20,17	20,46	20,38
	Celkem	20,08	20,52	20,29
Směrodatná odchylka [roky]	Muži	1,01	1,87	2,12
	Ženy	2,03	2,04	2,01
	Celkem	2,02	2,06	2,05

Dotazník vyplnilo celkem 2 198 respondentů, přičemž 506 dotazníků bylo z důvodu chybného vyplnění vyloučeno (jiný věk, nestudující, ...).

Z celkového počtu zbylých respondentů (N =1 692) bylo 1 213 žen (71,7 %) a 479 mužů (28,3 %), (Graf 1). Rozložení počtu respondentů v porovnávaných skupinách bylo 704 (41,6 %) respondentů studujících střední školu a 988 (58,4 %) respondentů studujících vysokou školu. Skupina respondentů studujících střední školu zahrnovala 443 (62,9 %) žen a 261 (37,1 %) mužů. Respondentů studujících vysokou školu bylo 770 (78 %) žen a 218 (22 %) mužů (Graf 2).

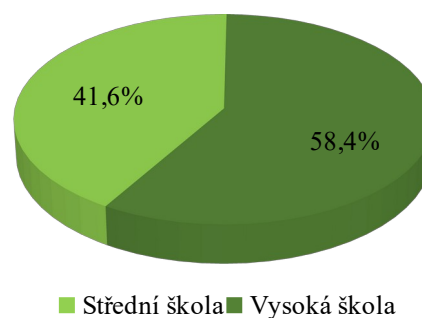
Graf 2: Výzkumný soubor podle pohlaví

Pohlaví respondentů

Graf 1: Výzkumný soubor podle typu školy

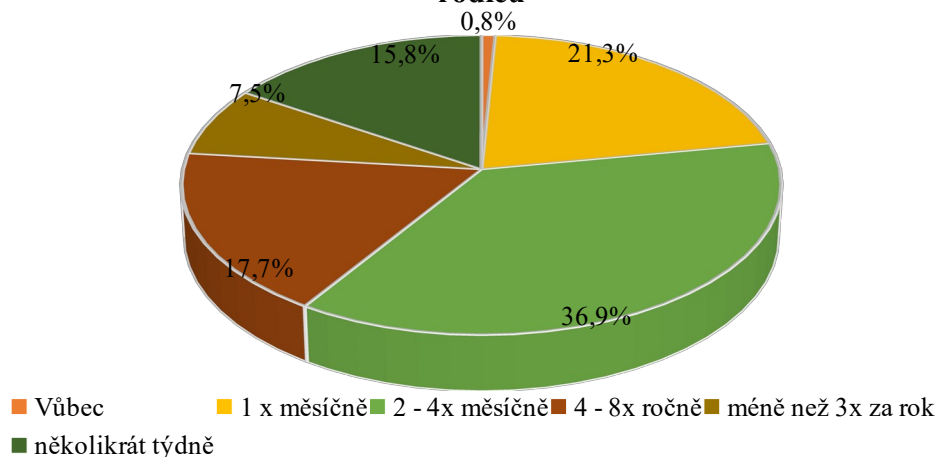
Respondenti podle typu školy

Pro analýzu rozdílů v postojích ke starším lidem u různých skupin respondentů podle frekvence návštěv svých prarodičů jsme výzkumný soubor rozdělili na 6 skupin (Graf 3).

Graf 3: Rozdělení respondentů podle frekvence návštěv prarodičů

Rozdělení respondentů podle frekvence návštěv prarodičů

Nejvíce zastoupená je skupina respondentů, kteří navštěvují svoje prarodiče 2 - 4x měsíčně (N=460). Dále respondenti, kteří navštěvují své prarodiče 1 x měsíčně (N=266), 4 - 8x ročně (N=220), několikrát týdně (N=197) a respondenti, kteří navštěvují své prarodiče méně než 3x ročně (N=93). Nejméně bylo respondentů, kteří vůbec nenavštěvují svoje prarodiče (N=93).

6.4 Statistické analýzy

Výzkumná data byla exportována do programu Microsoft Excel, kde byla zkontrolována a vyhodnocena dle škály dotazníku FSA podle Fraboniové a kol. (1990) a škály dotazníku Big Five Inventory 2 podle Hřebíčkové a kol. (2020). Pro další zpracování a analýzu dat jsme využili programy IBM SPSS 29 (zkušební verze) a JAMOVI 2.3.21.

Pro zpracování demografických údajů byla použita metoda deskriptivní statistiky. Současně byly provedeny základní kroky ověřující kvalitu použitých škál. V první fázi byla posouzena vnitřní konzistence pomocí koeficientu Cronbachova alfa, který hodnotí míru vzájemné konzistence položek v rámci jedné škály – tedy to, zda společně měří stejný psychologický konstrukt. U dotazníku BFI byla zjištěna reliabilita podle Cronbachovi α (viz tabulka 2). Cronbachovu α dotazníku z původní studie BFI podle Hřebíčkové et al. (2020) a dotazníku FSA z původní studie podle (Fraboni et al., 1990) jsou pro přehled uvedeny v Tabulce 2.

Tabulka 2: Cronbachova alfa pro testové baterie FSA a BFI

	BFI/FSA	Cronbachova alfa	Cronbachova alfa v původních výzkumech
BFI	Extraverze	0,85	0,86/0,88
	Přívětivost	0,82	0,81/0,84
	Svědomitost	0,88	0,87/0,89
	Negativní emocionalita	0,89	0,89/0,90
	Otevřenost mysli	0,83	0,83/0,85
FSA	Verbální osočování	0,66	0,75
	Diskriminace	0,67	0,77
	Vyhýbání se	0,72	0,61

Pro ověření normality dat jsme využili Shapiro-Wilksův test normality (Tabulky 9, 10 a 11, Příloha 1). Po zamítnutí normality dat jsme přistoupili k využití neparametrických statistických metod.

Pro zjištění rozdílů postojů ke stáří mezi ženami a muži, a následně mezi žáky středních škol a studenty vysokých škol, jsme využili Mann-Whitney U test doplněný o výpočet rank-

biseriálního korelačního koeficientu jako ukazatele věcné významnosti. Tento koeficient je dle McGratha a Meyera (2006) vhodný zejména u větších vzorků, v nichž je alespoň jedna z proměnných neparametrická. Interpretace velikosti efektu je uvedena v Tabulce 3.

Tabulka 3: Interpretace věcné významnosti u použitých statistických analýz

ε^2 (Mangiafico, 2016)	Síla vztahu	Rank-biserialní korelační koeficient (McGrath & Meyer, 2006)	Síla vztahu
0,01-0,08	malý efekt	0,10 – 0,29	malý efekt
0,09-0,25	střední efekt	0,30-0,49	střední efekt
0,26 a více	velký efekt	0,5 a více	velký efekt

Následně jsme zjišťovali rozdíly v postojích u různých skupin probandů podle frekvence návštěv svých prarodičů. Zde jsme výzkumný soubor rozdělili do 6 skupin (viz kapitola výzkumný soubor). Vzhledem k nenormálnímu rozložení dat jsme v tomto případě využili Kruskal-Wallisův test, který je podle Van Heckeho (2012) a Anděla (2005) vhodnou alternativou jednocestné ANOVA pro neparametrická data. Věcnou významnost jsme stanovily pomocí ε^2 (Mangiafico, 2016) a její interpretace je uvedená v Tabulce 3

Následně jsme zjišťovali sílu vztahu mezi jednotlivými proměnnými. S ohledem k nenormálnímu rozložení našich výzkumných dat jsme použili Spearmanův pořadový korelační koeficient ρ . Interpretace je uvedena v Tabulce 4.

Tabulka 4: Interpretace Spearmanova pořadového korelačního koeficientu (ρ) podle Abd Al-Hameeda (2022)

Spearman (Ali Abd AlHameed, 2022)	
Hodnota korelačního koeficientu	Význam
1	Zcela pozitivní korelace
0,70 - 0,99	Silná pozitivní asociace
0,50 - 0,69	Průměrná pozitivní korelace
0,01 - 0,49	Slabá pozitivní korelace
0	Není pozitivní vztah

Dále jsme provedli lineární regresní analýzu pro zjištění, které proměnné představují významné prediktory míry ageismu měřené pomocí škály FSA (Fraboni Scale of Ageism). Do modelu byly zařazeny demografické proměnné (věk a pohlaví) a osobnostní rysy podle modelu Big Five (extraverze, přívětivost, svědomitost, neuroticismus, otevřenost mysli).

Výstupem analýzy jsou podle Roustaei (2024) standardizované regresní koeficienty β , které umožňují porovnat relativní sílu vlivu jednotlivých proměnných na závislou proměnnou FSA za současné kontroly ostatních prediktorů.

7 Výsledky

Všichni respondenti ($N = 1\,692$) byli rozděleni do skupin podle pohlaví a následně podle studované školy. V Tabulce 5 uvádíme porovnání FSA mezi muži a ženami.

Na základě zamítnutí normálního rozložení dat jsme využili Mann–Whitney U test, který prokázal významně vyšší hodnoty ageismu zjišťovaného pomocí FSA u mužů než u žen. Rozdíl mezi oběma skupinami byl na hladině významnosti $p < 0,001$. Hodnota velikosti efektu ($r = 0,269$) ukázala, že pohlaví respondentů má malý až střední vliv na hodnoty FSA u našich respondentů. Přijímáme tedy hypotézu H_1 .

Tabulka 5: Porovnání úrovně ageismu žen a mužů pomocí FSA

Pohlaví	N	Průměr	sm.odch	Mann-Whitney U	P	Rank-biserialní korelační koeficient
Muž	387	65,30	9,98	212 390	<0,001*	0,269*
Žena	1 089	60,82	9,48			

Dále jsme porovnávali míru ageismu pomocí FSA u žáků středních škol a studentů vysokých škol (Tabulka 6). Opět jsme využili Mann-Whitneyho U test pro porovnávání neparametrických dat. Očekávali jsme vyšší míru ageismu u žáků středních škol (H_2), což se potvrdilo. Výsledky testu ukázaly, že rozdíl mezi skupinami je statisticky významný na hladině $p < 0,001$). Hodnota velikosti efektu ($r = 0,267$) ukázala, že stupeň studované školy u našich respondentů má malý až střední vliv na hodnoty FSA u našich respondentů. Přijímáme tedy hypotézu H_2 .

Tabulka 6: Porovnání úrovně ageismu žáků středních škol a studentů vysokých škol pomocí FSA

Škola	N	Průměr	sm.odch	Mann-Whitney U	p	Rank-biserialní korelační koeficient
SŠ	488	64,80	9,96	254963	<0,001*	0,267*
VŠ	988	60,64	9,44			

Následně jsme analyzovali rozdíly v postojích k seniorům mezi různými skupinami respondentů rozlišenými podle frekvence kontaktu s prarodiči. Bylo identifikováno celkem šest kategorií (Tabulka 7). Na základě výsledků Kruskal–Wallisova testu bylo zjištěno, že míra ageismu se statisticky významně liší mezi skupinami studentů v závislosti na četnosti

kontaktu s prarodiči ($p = 0,028$). Nicméně velikost efektu byla velmi nízká ($\varepsilon^2 = 0,0100$), což naznačuje pouze slabý vliv frekvence mezigeneračního kontaktu na postojové nastavení vůči starším lidem.

Protože globální test prokázal existenci rozdílů, byla následně provedena post hoc analýza pomocí Dwass–Steel–Critchlow–Flignerova párového testu (DSCF), která neidentifikovala statisticky významné rozdíly mezi žádnou konkrétní dvojicí skupin respondentů rozdělených podle frekvence návštěv svých prarodičů (viz Tabulka 12, Příloha 2).

Ačkoliv zjištění podporuje hypotézu H_3 o vlivu mezigeneračního kontaktu na ageistické postoje, lze se důvodně domnívat, že nalezený rozdíl byl způsoben spíše velkým počtem respondentů než skutečným efektem. Skutečnost, že nebyla nalezena žádná statisticky významná dvojice skupin ani efekt alespoň malé velikosti, tento závěr podporuje.

Tabulka 7: Výsledky Kruskal-Wallisova testu pro nalezení rozdílů v ageismu mezi skupinami určenými podle frekvence kontaktu s prarodiči

Frekvence kontaktu s prarodiči	N	Průměr	sm. Odch	χ^2	df	p	Effect size (ε^2)
Vůbec	10	63,13	9,29	12,6	5	0,03*	0,0100
1x měsíčně	266	63,11	9,72				
2 - 4x měsíčně	460	62,00	9,66				
4 - 8x ročně	220	63,20	9,42				
méně než 3x za rok	93	63,91	11,30				
několikrát týdně	197	60,84	8,86				

V rámci testování vztahu mezi mírou ageismu a vybranými dimenzemi osobnosti byla provedena korelační analýza s využitím Spearmanova pořadového korelačního koeficientu ρ . Tato metoda byla zvolena vzhledem k porušení předpokladu normality u některých proměnných. Přehled korelací mezi jednotlivými proměnnými (přívětivost, otevřenost, neuroticismus) a FSA je uveden v Tabulce 8.

Tabulka 8: Výsledky korelační analýzy k hypotézám H4-H6

		Přívětivost	Otevřenost	Neuroticismus
FSA (ageismus)	Spearmanovo ρ	-0,325	-0,273	0,017
	p	<0,001*	<0,001*	0,479

Analýza potvrdila slabou negativní korelaci mezi mírou ageismu a dimenzemi přívětivosti ($\rho = -0,186$; $p < 0,001$) a otevřenosti ($\rho = -0,168$; $p < 0,001$). Nižší skóre v těchto dimenzích souvisí s vyšší mírou ageistických postojů. Hypotézy H4 a H5 byly přijaty. U dimenze negativní emocionality nebyl nalezen statisticky významný vztah ($\rho = 0,017$; $p = 0,479$), hypotéza H₆ nebyla potvrzena.

Pro doplnění informací ohledně vztahu dalších prediktorů směrem k hodnotám FSA jsme ke standardním statistickým metodám přidali regresní analýzu. Do modelu byly zařazeny demografické proměnné (věk a pohlaví) a osobnostní rysy podle modelu Big Five (extraverze, přívětivost, svědomitost, neuroticismus, otevřenost mysli).

Výstupem analýzy jsou standardizované regresní koeficienty β , které umožňují porovnat relativní sílu vlivu jednotlivých proměnných na závislou proměnnou FSA za současné kontroly ostatních prediktorů (Tabulka 13, Příloha 3). Regresní analýza prokázala, že na míru ageismu má zásadní vliv zejména přívětivost, následovaná otevřeností mysli, pohlavím, věkem a v menší míře i extraverzí. Ostatní proměnné (svědomitost a neuroticismus) neměly významný prediktivní efekt. Nejvýraznějším prediktorem byla přívětivost ($\beta = -0,28$).

8 Diskuse

Hlavním cílem této diplomové práce bylo zmapování postojů ke stáří u jedinců v období vynořující se dospělosti. Dalším cílem bylo porovnat míru ageismu mezi různými skupinami (pohlaví, stupeň studované školy, frekvence návštěv prarodičů). Posledním cílem bylo zjistit, zda existuje vztah mezi osobnostními rysy a postoji ke stáří u jedinců v období vynořující se dospělosti pomocí dotazníku FSA.

K měření postojů ke stáří byl využit standardizovaný dotazník Fraboni Scale of Ageism (FSA; Fraboni et al., 1990), osobnostní rysy byly hodnoceny pomocí českého Big Five Inventory-2, jehož validní verzi publikovala Hřebíčková a kol. (2020). Výzkum byl doplněn o demografické otázky, které zahrnovaly také typ studované školy, četnost kontaktu s prarodiči a pohlaví. Analýza byla založena na kombinaci deskriptivních statistik, neparametrických korelačních analýz i skupinových srovnání, což umožnilo popsat základní znaky souboru a zároveň ověřit stanovené hypotézy.

8.1 Genderové rozdíly v projevech ageismu (H_1)

První oblastí výzkumu bylo porovnání míry ageismu podle pohlaví. Z výsledků jasně vyplynulo, že ženy vykazují nižší míru ageismu než muži. Nalezené poznatky podporují předchozí zjištění zahraničních i domácích studií (Galton, 2019; Allan et al., 2014), které rovněž opakovaně poukazují na vyšší tendence k ageistickému smýšlení u mužů bez ohledu na věkovou kohortu.

Podle Dočkalové (2016) lze tento rozdíl vysvětlit tím, že ženy jsou již od dětství vedeny k pečovatelským rolím a projevování empatie v rodinných a sociálních vztazích. To podporuje citlivost a ochotu ke kontaktu se zranitelnějšími členy společnosti, včetně seniorů. Muži naopak bývají socializováni směrem k individualitě, výkonu a kontrole, což je v přímém kontrastu s obrazy stáří prezentovanými ve společnosti a může vést k častějšímu vyhýbání se kontaktu a stereotypizaci stáří (Gjerde et al., 1988; Hoffmann et al., 2004).

Důležitým faktorem mohou být také rozdíly ve strategiích vyrovnávání se s vlastními obavami ze stáří – podle Gjerdeho et al. (1988) a Hoffmanna et al. (2004) ženy své obavy spíše internalizují nebo vybíjejí formou spolupráce, zatímco muži je projevují navenek, např. otevřenějším odmítáním stáří, což může vést k vyšší míře ageismu zjištěné v této práci. Dalším aspektem, jak uvádí Bodner et al. (2012), je fakt, že genderové rozdíly v těchto postojích zůstávají relativně stabilní i přes změny, které nastávají v průběhu života. Tyto

informace je důležité zohlednit při plánování intervencí. Přijetím hypotézy **H₁** se znovu prokazuje praktický význam citlivého přístupu, který reflektuje nejen individualitu, ale i sociálně-kulturní kontext formování genderových identit a jejich vlivu na mezigenerační vztahy.

8.2 Role vzdělání a typu školy (H₂)

Významný rozdíl se projevil také mezi žáky středních škol a studenty vysokých škol – vyšší míra ageismu byla zaznamenána u žáků SŠ, proto přijímáme hypotézu **H₂**. Tento poznatek lze přičíst vyšší úrovni vzdělání, širšímu spektru životních zkušeností a častějším příležitostem k pozitivnímu kontaktu se seniory u vysokoškoláků. Obdobná zjištění uvádí Saka a Kolesárová (2012) – mladší adolescenti bývají vůči stáří skeptičtější a častěji nevnímají seniory jako produktivní nebo přínosné členy společnosti.

Kvalitativní výzkumy, například Nikodemová (2023), navíc poukazují na vliv mediálních stereotypů, které mohou mladé lidi ovlivňovat již v dětském věku a fixovat negativní obraz stáří. Hudáková a kol. (2024) dále zjistili, že nižší ageismus byl typický zejména pro studenty pomáhajících profesí, vyšších ročníků a osoby s vyšší expozicí pozitivnímu kontaktu. Východiskem pro praxi je tedy nejen obecná edukace, ale především umožnění aktivního, pozitivního a dobrovolného kontaktu s různými skupinami seniorů – buď v rámci formálního vzdělávání, nebo prostřednictvím volnočasových a dobrovolnických aktivit.

8.3 Frekvence kontaktu s prarodiči a ageismus (H₃)

Významnou roli hraje i míra mezigeneračního kontaktu, měřená četností setkávání s prarodiči. Analýza odhalila statisticky významné rozdíly v úrovni ageismu mezi skupinami studentů podle frekvence těchto kontaktů. Velikost efektu způsobující rozdíl však byla relativně malá a post hoc párová srovnání neidentifikovala žádné dvojice skupin, mezi nimiž by rozdíl dosáhl statistické významnosti. Lze proto říct, že frekvence osobního styku s prarodiči není u této věkové kohorty sama o sobě zásadním prediktorem postojů ke stáří. Přesto trend odpovídá dosavadním odborným poznatkům: pravidelný a kvalitní kontakt se seniory – zejména pokud vychází z přirozené dobrovolnosti, empatie a oboustranného respektu – je významným faktorem rozvoje pozitivních postojů, odbourávání stereotypů a mezigeneračního sblížení (Trusinová, 2002; Dočkalová, 2016; Allan & Johnson, 2008). O kvalitě a významu kontaktu se seniory referuje i Valchářová (2017), která zjistila, že společné

soužití několika generací nebo pravidelné smysluplné návštěvy podporují formování respektu ke stáří.

Praktický rozměr těchto závěrů potvrzují také zahraniční metaanalýzy (Burnes et al., 2019), které jednoznačně dokládají, že preventivní programy kombinující vzdělávání a smysluplnou interakci mezi generacemi jsou nejúčinnějším způsobem, jak snižovat věkové předsudky a zvyšovat porozumění. Specifickou roli zde sehrává nejen frekvence, ale především kvalita, záměr, důvěra a reciprocita v mezilidském vztahu. Podobné trendy potvrzují další studie (Santana et al., 2024; Hudáková et al., 2024; Kamlerová, 2023), které upozorňují, že pouhý kontakt bez pozitivní zkušenosti nemusí být efektivní, zatímco smysluplný, přátelský či pracovní vztah (např. v rámci pomáhajících oborů) má silný potenciál změnit zaujaté postoje mladých lidí vůči stáří. Řečtáčková (2014) zároveň zdůrazňuje význam přímého kontaktu, který, pokud je kvalitní, dokáže postoje měnit pozitivním směrem.

Studie Allana a Johnsona (2008) zdůrazňuje, že rozhodující není jen četnost kontaktu se seniory, ale především jeho kvalita. Ve své studii uvádí, že studenti žijící s prarodiči měli vyšší úzkost ze stárnutí než ti, kteří se seniory přicházeli do kontaktu profesionálně. Důležitou roli hraje dobrovolnost, rovnocennost a přátelský charakter vztahů. Autoři upozorňují, že ageismus je specifický předsudek vůči skupině, do níž sami v budoucnu vstoupíme, přičemž právě obavy z vlastního stárnutí mohou formovat negativní postoje mladých k seniorům. Proto je nutné nejen prohlubovat znalosti o stáří, ale také snižovat tyto obavy a podporovat kvalitní mezigenerační vztahy.

8.4 Osobnostní rysy a vztah k ageismu (H₄–H₆)

Posledním tematickým okruhem diskuse byla souvislost mezi osobnostními rysy (model Velké pětky) a mírou ageismu. Výsledky korelačních analýz jasně ukázaly, že otevřenost a přívětivost mají malý až středně silný negativní vztah k věkovým předsudkům, měřeným souhrnným skóre FSA (otevřenost: $\rho = -0,273$, $p < 0,001$; přívětivost: $\rho = -0,325$, $p < 0,001$). Na základě těchto výsledků přijímáme hypotézy H₄ a H₅.

V praxi to znamená, že čím vyšší je úroveň těchto rysů u jedince, tím méně předsudečný postoj vůči stáří zastává. Tento efekt lze teoreticky vysvětlit tak, že otevření jedinci jsou spíše ochotni přijímat jiné hodnoty i životní styly, což se promítá i do větší tolerance vůči stáří a seniorům (viz Shea et al., 2019). Přívětiví jedinci projevují více empatie, pochopení a

spolupráce, což přirozeně vede k oslabování sociálních předsudků a k navazování laskavých mezigeneračních vztahů (Hřebíčková et al., 2020; Allan et al., 2014).

Naopak, u neuroticismu jsme statisticky významný vztah s ageismem nenalezli ($\rho = 0,017$; $p = 0,479$). Naše výsledky tedy odporují předchozím zjištěním předchozích studií, které poukazovaly na možnost, že úzkostné a emocionálně nestabilní jedince může více ohrožovat úzkost z vlastního stárnutí a skrze ni i větší náchylnost k ageistickým stereotypům (Allan et al., 2014; McCrae & John, 1992). Z výsledků tohoto šetření nicméně vyplývá, že emocionální nestabilita, úzkost nebo podrážděnost samy o sobě nutně nevedou ke zhoršenému vztahu k seniorům, respektive že jiné faktory (například právě otevřenost a přívětivost) mohou ve formování postojů ke stáří hrát zásadnější roli. Na základě našich zjištění odmítáme H_6

Pro doplnění vztahů prediktivních proměnných (pohlaví, stupeň navštěvované školy, frekvence návštěv prarodičů, rysů osobnosti – extraverte, otevřenost, svědomitost, neuroticismus, přívětivost) jsme použili lineární regresní analýzu. Tato analýza potvrzuje hypotézy $H_4 - H_5$. Z analýzy je patrné, že největší vliv na postoje ke stáří má přívětivost následovaná otevřeností myslí, dále pohlaví a věk.

Svědomitost nevykazovala v této studii významný vztah k ageismu a extraverte se projevila pouze velmi slabě negativně, tedy vyšší extraverzi byli mírně méně ageističtí, ale význam tohoto efektu je marginální.

Tyto výsledky posilují význam pozitivně orientovaných osobnostních rysů (otevřenost a přívětivost) pro formování postojů vůči starším lidem a upozorňují, že emocionální zabarvení nemusí být klíčovým rizikovým faktorem.

Výše popsané závěry jsou v souladu s předchozími odbornými studiemi. Například Allan et al. (2014) prokázali, že vyšší otevřenost (openess) a přívětivost (agreeableness) jsou spojeny s nižším ageismem, zatímco neuroticismus může k ageismu přispívat zejména prostřednictvím zvýšené úzkosti ze stárnutí. Ještě obsáhlejší syntézu přináší McCrae & John (1992), kteří našli spojitost většiny dimenzí Big Five s postoji k věku, přičemž odklon směrem k pozitivním rysům vede ke snižování stereotypního vnímání stáří. Praktický dopad těchto poznatků je zřejmý: prevence věkových předsudků by měla klást důraz nejen na vzdělávací intervence, ale rovněž na rozvoj měkkých dovedností, zejména empatie a

otevřenosti vůči odlišnostem, a to jak v rámci profesní přípravy (např. studijní programy zaměřené na práci se seniory), tak v širší populaci mládeže.

Regresní analýza prokázala, že na míru ageismu má zásadní vliv zejména přívětivost, následovaná otevřeností mysli, pohlavím, věkem a v menší míře i extravertizací. Ostatní proměnné (svědomitost a neuroticismus) neměly významný prediktivní efekt. Nejvýraznějším prediktorem byla přívětivost.

8.5 Limity

Jedním z omezení této studie je způsob sběru dat prostřednictvím online dotazníku. Tato metoda je sice rychlá a organizačně nenáročná, nicméně s sebou nese i určité nevýhody. Pokud respondent neporozumí některé části dotazníku, nemá možnost okamžité konzultace s administrátorem. Anonymita sice podporuje upřímnost odpovědí, zároveň však znemožňuje ověření identity účastníků, což může vést k nejednoznačnosti dat. V průběhu sběru dat se rovněž ukázalo jako náročné zaujmout cílovou skupinu natolik, aby se rozhodla dotazník vyplnit. Kromě nižší motivace k účasti představovalo problém také chybné či neúplné vyplnění dotazníků, kvůli kterému musela být část dat vyloučena z analýzy. Dotazník celkem vyplnilo 2 198 respondentů, avšak 506 záznamů bylo vyřazeno například z důvodu nesplnění věkového kritéria, statusu nestudujícího nebo jiných nesrovnalostí.

Současné může být tento způsob náboru účastníků zatížen tzv. výběrovým zkreslením, neboť odpovídali patrně především ti studenti, které téma zprvu více zaujalo, případně ti, kteří mají již určitou zkušenost se seniory. Výsledný vzorek tak nemusí být plně reprezentativní pro celou populaci mladých dospělých v ČR. Dalším limitem je použití Fraboniové škály ageismu (FSA) v českém prostředí. Pro tuto škálu zatím neexistoval jednotný standardizovaný postup pro administraci a vyhodnocení české verze. Tento nedostatek jsme se snažili kompenzovat důkladným překladem podle doporučené metodiky (Menon & Praharaj, 2019). Přestože zmíněné faktory mohou ovlivnit výsledky, lze se domnívat, že jádrové závěry studie zůstávají validní.

Nerovnoměrné zastoupení pohlaví, zejména výrazná převaha žen v obou vzdělanostních skupinách, představuje potenciální limit pro zobecnění výsledků, jelikož postoje žen a mužů se v oblasti ageismu mohou lišit. Převaha žen byla patrná zejména mezi vysokoškolačky, kde tvořily 78 % vzorku, což může vést k tomu, že zjištěné postoje budou více odrážet názory studentek než studentů. Snahou výzkumu bylo získat školy, z nichž by bylo možné sestavit vzorek s vyváženějším zastoupením pohlaví – včetně opětovného cíleného oslovení některých

vybraných škol s větším podílem mužských studentů. I přes tyto snahy však nelze vyloučit, že samotné téma výzkumu mohlo oslovit více ženy než muže, což se mohlo promítnout do struktury účastníků. Kromě toho může porovnání mezi skupinami ovlivnit i skutečnost, že více než polovinu celého souboru tvořili vysokoškoláci, čímž došlo k určité nerovnováze mezi středoškolskou a vysokoškolskou skupinou.

Vzhledem k tomu, že některé studie (např. Galton, 2019; Valchářová, 2017) uvádějí, že ženy vykazují obecně vstřícnější postoje k seniorům a častěji deklarují ochotu o ně pečovat, je možné, že výsledky byly částečně ovlivněny tímto nerovnoměrným rozložením. To může znamenat, že celková míra ageismu zjištěná v tomto výzkumu je mírně nižší, než by byla u vzorku s vyrovnanějším zastoupením pohlaví. Podobně lze předpokládat, že převaha vysokoškoláků, kteří mají podle některých výzkumů více kontaktů se seniory a bývají senzitivnější na témata stáří, mohla posunout výsledky směrem k pozitivnějším postojům.

Dalším potenciálním limitem je využívání výhradně self-report metod, tj. sebeposuzovacích dotazníků. Odpovědi mohou být zkresleny snahou o sociálně žádoucí prezentaci, a tedy nemusejí vždy přesně odrážet opravdové postoje nebo chování, nicméně díky anonymitě vyplnění je možné předpokládat, že toto zkreslení nebude zásadní. V neposlední řadě je nutné zmínit další možný limit – intervenující proměnné, které nebyly ve výzkumu zohledněny. Mezi ně může patřit například rodinné prostředí, v němž respondent vyrůstal, a hodnoty či postoje, které si z něj přinesl. Tyto faktory mohou významně ovlivnit postoje k seniorům a stáří obecně.

Dále nebyly zahrnuty další potenciální ovlivňující proměnné, například socioekonomický status, etický a kulturní původ či kvalita kontaktu s prarodiči, které by mohli mít vliv na naše výsledky. Omezením je rovněž průřezový (cross-sectional) design výzkumu. Asociace mezi osobnostními rysy a mírou ageismu nelze interpretovat jako příčinné vztahy. Studie tak zachycuje pouze aktuální stav v konkrétním časovém období, bez možnosti sledovat dynamiku změn v čase nebo vliv vnějších společenských událostí.

8.6 Doporučení

Na základě zjištění této diplomové práce lze formulovat několik praktických doporučení, která mohou přispět ke snížení ageismu a zlepšení postojů mladých lidí vůči starší generaci. Výsledky ukazují, že osobnostní rysy, zejména otevřenost a přívětivost, hrají klíčovou roli při formování postojů ke stáří. Respondenti s vyšší mírou těchto rysů projevovali nižší míru věkových předsudků. V praxi to znamená, že by se vzdělávací

programy, a to zejména v oborech zaměřených na práci s lidmi (např. sociální práce, zdravotnictví, pedagogika), měly více zaměřit na rozvoj tzv. měkkých dovedností. Patří sem například empatie, komunikační schopnosti, schopnost naslouchat nebo ochota spolupracovat. Tyto kompetence nejen zvyšují profesní připravenost studentů, ale přispívají i k pozitivnějšímu vnímání starších lidí.

Dále se jako efektivní nástroj prevence ageismu ukazuje vzdělávání o problematice stárání a mezigeneračních vztahů. Cílené vzdělávací intervence, které kombinují teoretické poznatky s praktickými zkušenostmi, mohou pomoci odbourat stereotypy a předsudky spojené se stárnutím. Zvláštní pozornost by měla být věnována studentům středních škol, kteří vykazovali vyšší míru ageismu než studenti vysokých škol. To naznačuje, že preventivní aktivity by měly být zahajovány co nejdříve, ideálně už v rámci středoškolského vzdělávání.

Výzkum rovněž potvrdil, že ženy vykazují nižší míru ageismu než muži, což může souviset s jejich větší orientací na vztahy a pečovatelské role. Z tohoto důvodu je vhodné, aby byly preventivní a vzdělávací programy koncipovány s ohledem na genderové rozdíly.

Pro praxi nestačí pouze podporovat mezigenerační kontakt, ale je důležité zajistit, aby šlo o smysluplné, dobrovolné a rovnocenné vztahy. Školy a komunitní organizace by proto měly vytvářet příležitosti k setkávání mladých lidí a seniorů v rámci dobrovolnických aktivit, projektové výuky či mezigeneračních dílen, které podporují pozitivní zkušenost a vzájemné porozumění.

Závěrem lze říct, že ageismus je fenomén, který je do značné míry ovlivnitelný prostřednictvím vhodně cíleného vzdělávání, rozvoje osobnostních kompetencí a podpory kvalitních mezigeneračních vztahů. S ohledem na stárnutí populace je proto důležité systematicky pracovat na změně postojů mladých lidí a připravovat je na roli budoucích profesionálů i občanů v mezigeneračně provázané společnosti.

Pro další výzkum by bylo přínosné prozkoumat vliv dalších faktorů, jako je typ kontaktu (např. pečující vs. přátelský), motivace ke kontaktu či zkušenosti z profesní praxe. Rovněž by bylo přínosné rozšířit výzkum o longitudinální design, který by umožnil sledovat změny postojů v čase, například v návaznosti na absolvování určitých vzdělávacích či profesních etap. Takový přístup by mohl nabídnout hlubší vhled do procesů, které formují postoje k seniorům, a podpořit efektivní návrh preventivních strategií.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo zmapování postojů ke stáří u jedinců v období vynořující se dospělosti pomocí dotazníku FSA (Fraboni Scale of Ageism). Dalším cílem bylo porovnat míru ageismu mezi různými skupinami (pohlaví, stupeň studované školy, frekvence návštěv prarodičů). Posledním cílem bylo zjistit, zda existuje vztah mezi osobnostními rysy definovanými pomocí škály Big Five Inventory-2 (BFI-2) a postojů ke stáří u jedinců v období vynořující se dospělosti pomocí dotazníku FSA.

Muži vykazují vyšší míru ageismu než ženy ($p < 0,001$). Žáci středních škol vykazují vyšší míru ageismu než studenti vysokých škol ($p < 0,001$). Na základě těchto poznatků jsme přijali hypotézy H_1 a H_2 . Existují rozdíly v postojích ke stáří u jedinců s různou frekvencí návštěv prarodičů, díky čemuž jsme přijali H_3 , ale v post-hoc testech jsme nenalezli žádné významné rozdíly při párovém srovnání dvou vybraných skupin. Zde je vhodné uvést, že skupiny respondentů rozdělených podle frekvence návštěvy svých prarodičů byli velice nerovnoměrné, a proto navrhuje další výzkum v tomto směru.

Při hledání vztahu rysů osobnosti k postojům ke stáří jsme našli negativní vztah přívětivosti a ($p < 0,001$) a otevřenosti ($p < 0,001$) k hodnotám ageismu. To v praxi znamená, že čím vyšší hodnoty otevřenosti jedinec vykazuje, tím lepší postoje ke starším lidem od něho můžeme očekávat. Přijmuli jsme tedy hypotézy H_4 a H_5 , Hypotézu H_6 jsme odmítli, protože na základě zjištěných výsledků jsme nenalezli významný vztah neuroticismu vůči hodnotám FSA.

Zjištění této práce potvrzují význam jak osobnostních, tak sociálních faktorů v utváření postojů ke stáří. Výsledky mohou sloužit jako východisko pro preventivní a vzdělávací programy zaměřené na snižování ageismu, rozvoj empatie, podporu mezigenerační spolupráce a kultivaci pozitivních postojů vůči stárnutí a starším lidem. Práce zároveň otevírá prostor pro další výzkum v oblasti vlivu osobnostních rysů na sociální postoje v různých kulturních a vzdělávacích kontextech.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Ali Abd AlHameed, K. (2022). Spearmans correlation coefficient in statistical analysis. *International Journal of Nonlinear Analysis and Applications*, 13(1). <https://doi.org/10.22075/ijnaa.2022.6079>
- Allan, L. J., & Johnson, J. A. (2008). Undergraduate Attitudes Toward the Elderly: The Role of Knowledge, Contact and Aging Anxiety. *Educational Gerontology*, 35(1), 1–14. <https://doi.org/10.1080/03601270802299780>
- Allan, L. J., Johnson, J. A., & Emerson, S. D. (2014). The role of individual difference variables in ageism. *Personality and Individual Differences*, 59, 32–37.
- Allport, G. W. (1954). *The Nature of Prejudice*.
- Allport, G. W., & Odbert, H. S. (1936). Trait-names: A psycho-lexical study. *Psychological Monographs*, 47(1), i–171. <https://doi.org/10.1037/h0093360>
- Anděl, J. (2005). *Základy matematické statistiky* (Vyd. 1). Matfyzpress.
- Applewhite, A. (Guest). (2017, April). Let's end ageism [Broadcast]. In *TED talk 2017*.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469–480. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.5.469>
- Arnett, J. J. (Ed.). (2016). *The Oxford handbook of emerging adulthood* (1st Edition). Oxford University Press.
- Arnett, J. J. (2018). *Adolescence and emerging adulthood: A cultural approach* (Sixth edition). Pearson.
- Baková, D., Haburajová-Ilavská, L., Vaňo, I., & Neszméry, Š. (2015). *Vnímanie staroby a starnutia optikou súčasnej spoločnosti* (Vydanie prvé). Hnutí R.
- Bamford, J. M. S., & Davidson, J. W. (2019). Trait Empathy associated with Agreeableness and rhythmic entrainment in a spontaneous movement to music task: Preliminary exploratory investigations. *Musicae Scientiae*, 23(1), 5–24. <https://doi.org/10.1177/1029864917701536>
- Bègue, L., Beauvois, J., Courbet, D., Oberlé, D., Lepage, J., & Duke, A. A. (2015). Personality Predicts Obedience in a Milgram Paradigm. *Journal of Personality*, 83(3), 299–306. <https://doi.org/10.1111/jopy.12104>
- Bishop, J. L., Norona, J. C., Roberson, P. N. E., Welsh, D. P., & McCurry, S. K. (2019). Adult Attachment, Role Balance, and Depressive Symptoms in Emerging Adulthood. *Journal of Adult Development*, 26(1), 31–40. <https://doi.org/10.1007/s10804-018-9295-z>

- Blatný, M. a kolektiv (2010). *Psychologie osobnosti: Hlavní témata, současné přístupy* (Vyd. 1). Grada.
- Bleidorn, W., Hopwood, C. J., & Lucas, R. E. (2018). Life Events and Personality Trait Change. *Journal of Personality*, 86(1), 83–96. <https://doi.org/10.1111/jopy.12286>
- Bodner, E., Bergman, Y. S., & Cohen-Fridel, S. (2012). Different dimensions of ageist attitudes among men and women: A multigenerational perspective. *International Psychogeriatrics*, 24(6), 895–901. <https://doi.org/10.1017/S1041610211002936>
- Bogaerts, A., Claes, L., Buelens, T., Verschueren, M., Palmeroni, N., Bastiaens, T., & Luyckx, K. (2021). Identity synthesis and confusion in early to late adolescents: Age trends, gender differences, and associations with depressive symptoms. *Journal of Adolescence*, 87(1), 106–116. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2021.01.006>
- Bowers, J. R., & Segrin, C. (2017). Transitional Instability, Psychological Health, and Sexual Risk Taking Among College Students. *Journal of Student Affairs Research and Practice*, 54(4), 400–414. <https://doi.org/10.1080/19496591.2017.1345753>
- Bryant, C., Bei, B., Gilson, K., Komiti, A., Jackson, H., & Judd, F. (2012). The relationship between attitudes to aging and physical and mental health in older adults. *International Psychogeriatrics*, 24(10), 1674–1683. <https://doi.org/10.1017/S1041610212000774>
- Burnes, D., Sheppard, C., Henderson, C. R., Wassel, M., Cope, R., Barber, C., & Pillemer, K. (2019). Interventions to Reduce Ageism Against Older Adults: A Systematic Review and Meta-Analysis. *American Journal of Public Health*, 109(8), e1–e9. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2019.305123>
- Butler, R. N. (1969). Age-Is: Another Form of Bigotry. *The Gerontologist*, 9(4 Part 1), 243–246. https://doi.org/10.1093/geront/9.4_part_1.243
- ČSÚ. (2024, 5. listopadu). Aktuální populační vývoj v kostce. Český statistický úřad. <https://www.czso.cz/csu/czso/aktualni-populacni-vyvoj-v-kostce>
- Carter, N. T., Guan, L., Maples, J. L., Williamson, R. L., & Miller, J. D. (2016). The Downsides of Extreme Conscientiousness for Psychological Well-being: The Role of Obsessive Compulsive Tendencies. *Journal of Personality*, 84(4), 510–522. <https://doi.org/10.1111/jopy.12177>
- Cattell, R. B., & Gibbons, B. D. (1968). Personality factor structure of the combined Guilford and Cattell personality questionnaires. *Journal of Personality and Social Psychology*, 9(1), 107–120. <https://doi.org/10.1037/h0025724>

- Connelly, B. S., Ones, D. S., & Chernyshenko, O. S. (2014). Introducing the Special Section on Openness to Experience: Review of Openness Taxonomies, Measurement, and Nomological Net. *Journal of Personality Assessment*, 96(1), 1–16. <https://doi.org/10.1080/00223891.2013.830620>
- Dionigi, R. A. (2015). Stereotypes of Aging: Their Effects on the Health of Older Adults. *Journal of Geriatrics*, 2015, 1–9. <https://doi.org/10.1155/2015/954027>
- Dionigi, R. A., Horton, S., & Bellamy, J. (2011). Meanings of Aging Among Older Canadian Women of Varying Physical Activity Levels. *Leisure Sciences*, 33(5), 402–419. <https://doi.org/10.1080/01490400.2011.606779>
- Erikson, E. H. (2015). *Životní cyklus rozšířený a dokončený: Devět věků člověka* (Vyd. 2., přeprac., V Portálu 1). Portál.
- Erikson, E. H. (with Erikson, J. M.). (1998). *The Life Cycle Completed (Extended Version)* (1st ed). W. W. Norton & Company, Incorporated.
- Ferguson, C. J. (2010). A meta-analysis of normal and disordered personality across the life span. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98(4), 659–667. <https://doi.org/10.1037/a0018770>
- Fiske, D. W. (1949). Consistency of the factorial structures of personality ratings from different sources. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 44(3), 329–344. <https://doi.org/10.1037/h0057198>
- Fleeson, W., & Gallagher, P. (2009). The implications of Big Five standing for the distribution of trait manifestation in behavior: Fifteen experience-sampling studies and a meta-analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(6), 1097–1114. <https://doi.org/10.1037/a0016786>
- Fraboni, M., Saltstone, R., & Hughes, S. (1990). The Fraboni Scale of Ageism (FSA): An Attempt at a More Precise Measure of Ageism. *Canadian Journal on Aging / La Revue Canadienne Du Vieillessement*, 9(1), 56–66. <https://doi.org/10.1017/S0714980800016093>
- Garber, J. (2010). Vulnerability to depression in childhood and adolescence. In R. E. Ingram & J. M. Price (Eds.), *Vulnerability to psychopathology: Risk across the lifespan* (2nd ed., pp. 189–247). The Guilford Press.
- Harris, D. K., Changas, P. S., & Palmore, E. B. (1996). PALMORE'S FIRST FACTS ON AGING QUIZ IN A MULTIPLE-CHOICE FORMAT. *Educational Gerontology*, 22(6), 575–589. <https://doi.org/10.1080/0360127960220605>

- Haškovcová, H. (2010). *Fenomén stáří* (Vyd. 2., podstatně přeprac. a dop). Havlíček Brain Team.
- Haškovcová, H. (2012). *Sociální gerontologie aneb Senioři mezi námi* (1. vyd). Galén.
- Hecke, T. V. (2012). Power study of anova versus Kruskal-Wallis test. *Journal of Statistics and Management Systems*, 15(2–3), 241–247.
<https://doi.org/10.1080/09720510.2012.10701623>
- Henry, J. D., Coundouris, S. P., & Nangle, M. R. (2024). Breaking the links between ageism and health: An integrated perspective. *Ageing Research Reviews*, 95, 102212.
<https://doi.org/10.1016/j.arr.2024.102212>
- Hřebíčková, M. (2011). *Pětifaktorový model v psychologii osobnosti: Přístupy, diagnostika, uplatnění* (Vyd. 1). Grada.
- Hřebíčková, M., Jelínek, M., Květon, P., Benkovič, A., Botek, M., Sudzina, F., Soto, C., & John, O. P. (2020). Big Five Inventory 2 (BFI-2): Hierarchický model s 15 subškálami. *Československá psychologie*, 64(4).
- Hřebíčková, M., & Urbánek, T. (2001). *Big five. NEO pětifaktorový osobnostní inventář*. (1.). Testcentrum.
- Chang, E.-S., Kanno, S., Levy, S., Wang, S.-Y., Lee, J. E., & Levy, B. R. (2020). Global reach of ageism on older persons' health: A systematic review. *PLOS ONE*, 15(1), e0220857. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0220857>
- Ibrahim, C. N., & Bayen, U. J. (2019). Attitudes toward aging and older adults in Arab culture: A literature review. *Zeitschrift Für Gerontologie Und Geriatrie*, 52(S3), 180–187. <https://doi.org/10.1007/s00391-019-01554-y>
- Jeronimus, B. F., Kotov, R., Riese, H., & Ormel, J. (2016). Neuroticism's prospective association with mental disorders halves after adjustment for baseline symptoms and psychiatric history, but the adjusted association hardly decays with time: A meta-analysis on 59 longitudinal/prospective studies with 443 313 participants. *Psychological Medicine*, 46(14), 2883–2906.
<https://doi.org/10.1017/S0033291716001653>
- Jirásková, V. (2005). *Mezigenerační porozumění a komunikace* (Vyd. 1). Eurolex Bohemia.
- John, O. P., Angleitner, A., & Ostendorf, F. (1988). The lexical approach to personality: A historical review of trait taxonomic research. *European Journal of Personality*, 2(3), 171–203. <https://doi.org/10.1002/per.2410020302>
- John, O. P., Naumann, L. P., & Soto, C. J. (2008). Paradigm Shift to the Integrative Big Five Trait Taxonomy: History, Measurement, and Conceptual Issues. In O. P. John, R. W.

- Robins, & L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of Personality: Theory and Research* (3rd ed., pp. 114–158). The Guilford Press.
- Kalvach, Z. (2004). *Geriatric a gerontologie* (Vyd. 1). Grada.
- Kamenská, A. (2014). *Stárnutí a stáří očima adolescentů* [Diplomová práce]. Masarykova univerzita, Lékařská fakulta, Katedra ošetrovatelství.
- Kamlerová, V. (2023). *Motivace mladých dospělých k činnosti lektorů ve vzdělávání seniorů* [Bakalářská práce]. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, katedra andragogiky a personálního řízení.
- Kaprová, A. (2018). *Prokrastinace vysokoškolských studentů ve vztahu k Big Five modelu osobnosti*. [Bakalářská práce]. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- Kaufman, S. B., Yaden, D. B., Hyde, E., & Tsukayama, E. (2019). The Light vs. Dark Triad of Personality: Contrasting Two Very Different Profiles of Human Nature. *Frontiers in Psychology, 10*, 467. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00467>
- Kisvetrová, H. (2019). Postoje ke stáří a stárnutí v současné společnosti. *Profese online, 12*(1), i–ii. <https://doi.org/10.5507/pol.2019.004>
- Kisvetrová, H. (2020). *Demence a kvalita života* (1. vydání). Univerzita Palackého v Olomouci.
- Korkmaz Aslan, G., Kartal, A., Özen Çınar, İ., & Koştu, N. (2017). The relationship between attitudes toward aging and health-promoting behaviours in older adults. *International Journal of Nursing Practice, 23*(6), e12594. <https://doi.org/10.1111/ijn.12594>
- Kotter-Grühn, D., & Hess, T. M. (2012). The Impact of Age Stereotypes on Self-perceptions of Aging Across the Adult Lifespan. *The Journals of Gerontology: Series B, 67*(5), 563–571. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbr153>
- Krčmářová, B. (2012). *Děti a online rizika: Sborník studií* (1. vyd). Sdružení Linka bezpečí.
- Křeménková, L., Kvintová, J., & Pugnerová, M. (2017). Vztah životní spokojenosti a jejích složek s osobnostními charakteristikami u studentů učitelských oborů. *e-Pedagogium, 17*(1), 76–88. <https://doi.org/10.5507/epd.2017.007>
- Křivohlavý, J. (2011). *Stárnutí z pohledu pozitivní psychologie: Možnosti, které čekají* (Vyd. 1). Grada.
- Lacinová, L., Ježek, S., & Macek, P. (2016). *Cesty do dospělosti: Psychologické a sociální charakteristiky dnešních dvacátníků*. Masarykova univerzita.
- Lamont, R. A., Swift, H. J., & Abrams, D. (2015). A review and meta-analysis of age-based stereotype threat: Negative stereotypes, not facts, do the damage. *Psychology and Aging, 30*(1), 180–193. <https://doi.org/10.1037/a0038586>

- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie* (2., aktualiz. vyd). Grada.
- Levy, B., & Langer, E. (1994). Aging free from negative stereotypes: Successful memory in China among the American deaf. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66(6), 989–997. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.66.6.989>
- Levy, B. R., Zonderman, A. B., Slade, M. D., & Ferrucci, L. (2012). Memory Shaped by Age Stereotypes over Time. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 67(4), 432–436. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbr120>
- Li, J., Dong, Z., Xie, W., Yang, L., & Qi, X. (2024). Psychometric properties of the Fraboni scale of ageism (FSA) applied to long-term caregivers in nursing homes. *BMC Geriatrics*, 24(1). <https://doi.org/10.1186/s12877-024-05229-1>
- Macek, P., Bejček, J., & Vaníčková, J. (2007). Contemporary Czech Emerging Adults: Generation Growing Up in the Period of Social Changes. *Journal of Adolescent Research*, 22(5), 444–475. <https://doi.org/10.1177/0743558407305417>
- Mangiafico, S. S. (2016). Summary and analysis of extension. *Program Evaluation in R*, 1(1).
- Matud, M. P., Bethencourt, J. M., Ibáñez, I., Fortes, D., & Díaz, A. (2022). Gender Differences in Psychological Well-Being in Emerging Adulthood. *Applied Research in Quality of Life*, 17(2), 1001–1017. <https://doi.org/10.1007/s11482-021-09943-5>
- McCrae, R. R., Costa, P. T., Ostendorf, F., Angleitner, A., Hřebíčková, M., Avia, M. D., Sanz, J., Sánchez-Bernardos, M. L., Kusdil, M. E., Woodfield, R., Saunders, P. R., & Smith, P. B. (2000). Nature over nurture: Temperament, personality, and life span development. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(1), 173–186. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.78.1.173>
- McGrath, R. E., & Meyer, G. J. (2006). When effect sizes disagree: The case of r and d. *Psychological Methods*, 11(4), 386–401. <https://doi.org/10.1037/1082-989x.11.4.386>
- Meisner, B. A. (2012). A Meta-Analysis of Positive and Negative Age Stereotype Priming Effects on Behavior Among Older Adults. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 67B(1), 13–17. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbr062>
- Menon, V., & Praharaj, S. K. (2019). Translation or Development of a Rating Scale: Plenty of Science, a Bit of Art. *Indian Journal of Psychological Medicine*, 41(6), 503–506. https://doi.org/10.4103/IJPSYM.IJPSYM_418_19
- Millová, K. (2016). Mladá dospělost. In *Psychologie celoživotního vývoje* (1., s. s. 117-140). Karolinum.

- Nikodemová, T. (2023). *Vnímání stáří dětmi v souvislosti s mediálními reprezentacemi* [Bakalářská práce]. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky.
- Oskamp, S., & Schultz, P. W. (Ed.). (2005). *Attitudes and opinions* (3rd ed). L. Erlbaum Associates.
- Ozel Bilim, I., & Kutlu, F. Y. (2021). The psychometric properties, confirmatory factor analysis, and cut-off value for the Fraboni scale of ageism (FSA) in a sampling of healthcare workers. *Perspectives in Psychiatric Care*, 57(1), 9–19. <https://doi.org/10.1111/ppc.12521>
- Palmeroni, N., Claes, L., Verschueren, M., Bogaerts, A., Buelens, T., & Luyckx, K. (2020). Identity Distress Throughout Adolescence and Emerging Adulthood: Age Trends and Associations With Exploration and Commitment Processes. *Emerging Adulthood*, 8(5), 333–343. <https://doi.org/10.1177/2167696818821803>
- Palmore, E. B., Branch, L., & Harris, D. K. (2005). *Encyclopedia of Ageism*. The Howarth Press Inc.
- Parra, A., Oliva, A., & Reina, M. D. C. (2015). Family Relationships From Adolescence to Emerging Adulthood: A Longitudinal Study. *Journal of Family Issues*, 36(14), 2002–2020. <https://doi.org/10.1177/0192513X13507570>
- Pokorná, A. (2010). *Komunikace se seniory* (1. vyd). Grada.
- Příbyl, H. (2015). *Lidské potřeby ve stáří*. Maxdorf.
- Roberts, B. W., & DelVecchio, W. F. (2000). The rank-order consistency of personality traits from childhood to old age: A quantitative review of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 126(1), 3–25. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.126.1.3>
- Roberts, B. W., Walton, K. E., & Viechtbauer, W. (2006). Patterns of mean-level change in personality traits across the life course: A meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 132(1), 1–25. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.132.1.1>
- Robins, R. W., Fraley, R. C., Roberts, B. W., & Trzesniewski, K. H. (2001). A Longitudinal Study of Personality Change in Young Adulthood. *Journal of Personality*, 69(4), 617–640. <https://doi.org/10.1111/1467-6494.694157>
- Roustaei, N. (2024). Application and interpretation of linear-regression analysis. *Medical hypothesis discovery and innovation in ophthalmology*, 13(3), 151–159. <https://doi.org/10.51329/mehdiophthal1506>

- Rupp, D. E., Vodanovich, S. J., & Credé, M. (2005). The Multidimensional Nature of Ageism: Construct Validity and Group Differences. *The Journal of Social Psychology, 145*(3), 335–362. <https://doi.org/10.3200/SOCP.145.3.335-362>
- Řečtáčková, T. (2014). *Postoj současně mládeže k seniorům* [Diplomová práce]. Pražská vysoká škola psychosociálních studií.
- Říčan, P. (2004). *Cesta životem* (Vyd. 2., přeprac., V Portálu 1). Portál.
- Sackett, P. R., & Walmsley, P. T. (2014). Which Personality Attributes Are Most Important in the Workplace? *Perspectives on Psychological Science, 9*(5), 538–551. <https://doi.org/10.1177/1745691614543972>
- Sak, P., & Kolesárová, K. (2012). *Sociologie stáří a seniorů* (Vyd. 1). Grada.
- Santana, J., University of Pernambuco, Da Silva Araújo, R. D., University of Pernambuco, Silva Fhon, J. R., University of São Paulo, De Lima, F. M., & University of Pernambuco. (2024). Attitudes of nursing students towards ageism and associated factors. *Investigación y Educación en Enfermería, 42*(3). <https://doi.org/10.17533/udea.iee.v42n3e14>
- Shulman, S., Laursen, B., & Dickson, D. J. (2014). Gender Differences in the Spillover Between Romantic Experiences, Work Experiences, and Individual Adjustment Across Emerging Adulthood. *Emerging Adulthood, 2*(1), 36–47. <https://doi.org/10.1177/2167696813515853>
- Smolík, J. (2014). Youth and the Cult of Youth? In *Kultura – Społeczeństwo – Edukacja* (Roč. 2014, s. 203–212). Adam Mickiewicz University Press.
- Song, Y., & Shi, M. (2017). Associations between empathy and big five personality traits among Chinese undergraduate medical students. *PLOS ONE, 12*(2), e0171665. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0171665>
- Soto, C. J., & John, O. P. (2017). The next Big Five Inventory (BFI-2): Developing and assessing a hierarchical model with 15 facets to enhance bandwidth, fidelity, and predictive power. *Journal of Personality and Social Psychology, 113*(1), 117–143. <https://doi.org/10.1037/pspp0000096>
- Srivastava, S., John, O. P., Gosling, S. D., & Potter, J. (2003). Development of personality in early and middle adulthood: Set like plaster or persistent change? *Journal of Personality and Social Psychology, 84*(5), 1041–1053. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.84.5.1041>

- Steel, P., Schmidt, J., & Shultz, J. (2008). Refining the relationship between personality and subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 134(1), 138–161. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.134.1.138>
- Ševečková, T. (2019). *Vnímání vlastního těla a sebehodnocení u mladých žen* [Bakalářská práce]. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Katedra psychologie.
- Škoda, M. (2016). Předsudky, diskriminace a stigmatizace jako závažné etické problémy spojené s léčbou psychicky nemocných. *Psychoterapie*, 17(2e), e24–e34.
- Špatenková, N., & Smékalová, L. (2015). *Edukace seniorů: Geragogika a gerontodidaktika* (Vydání 1). Grada.
- Thompson, E. R. (2008). Development and Validation of an International English Big-Five Mini-Markers. *Personality and Individual Differences*, 45(6), 542–548. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2008.06.013>
- Thorová, K. (2015). *Vývojová psychologie: Proměny lidské psychiky od početí po smrt* (Vyd. 1). Portál.
- Tošnerová, T. (2002). *Ageismus: Průvodce stereotypy a mýty o stáří* (1. vyd). Ambulance pro poruchy paměti : Ústav lékařské etiky 3. LF UK : FNKV Praha 10.
- Turiano, N. A., Chapman, B. P., Gruenewald, T. L., & Mroczek, D. K. (2015). Personality and the leading behavioral contributors of mortality. *Health Psychology*, 34(1), 51–60. <https://doi.org/10.1037/hea0000038>
- Vágnerová, M. (2007). *Vývojová psychologie II.: Dospělost a stáří* (Vyd. 1). Karolinum.
- Vágnerová, M., & Lisá, L. (2021). *Vývojová psychologie*. Charles University in Prague, Karolinum Press.
- Vágnerová, M., Václavíková, L., & Havel, J. (with Sotolová, A. I.). (2012). *Vývojová psychologie: Detství a dospívání* (P. Janošová, J. Klégrová, & L. Serbaničová, Ed.; První dotisk druhého, rozšířeného a přepracovaného vydání). Karolinum.
- Van Malderen, L., Mets, T., De Vriendt, P., & Gorus, E. (2013). The Active Ageing–concept translated to the residential long-term care. *Quality of Life Research*, 22(5), 929–937. <https://doi.org/10.1007/s11136-012-0216-5>
- Vidovičová, L. (2008). *Stárnutí, věk a diskriminace—Nové souvislosti* (1. vyd). Masarykova Univ., Mezinárodní Politologický Ústav.
- Vidovičová, L., & Rabušic, L. (2005). *Věková diskriminace – ageismus: Úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh*. VÚPSV, výzkumné centrum Brno.

- Vinney, C., & Dill-Shackleford, K. E. (2018). Fan fiction as a vehicle for meaning making: Eudaimonic appreciation, hedonic enjoyment, and other perspectives on fan engagement with television. *Psychology of Popular Media Culture*, 7(1), 18–32. <https://doi.org/10.1037/ppm0000106>
- Yamada, Y., Merz, L., & Kisvetova, H. (2015). Quality of life and comorbidity among older home care clients: Role of positive attitudes toward aging. *Quality of Life Research*, 24(7), 1661–1667. <https://doi.org/10.1007/s11136-014-0899-x>
- Žumárová, M. (2012). Postoje súčasné české mládeže k seniorům. In B. Balogová (Ed.), *Medzigeneračné mosty – vstupujeme do roka medzigeneračnej solidarity: Zborník príspevkov z konferencie s medzinárodnou účasťou 10. 11. 2011 v Prešove* (pp. 63–72). Prešovská univerzita v Prešove.

9 Přílohy

9.1 Příloha 1: Testy normality

Tabulka 9: Testy normality u FSA po rozdělení do skupin podle pohlaví nebo podle stupně studované školy

	Pohlaví	FSA total	Škola	FSA total
N	Muži	387	SŠ	488
	Ženy	1089	VŠ	988
Shapiro-Wilk W	Muži	0,977	SŠ	0,989
	Ženy	0,988	VŠ	0,981
Shapiro-Wilk p	Muži	< ,001	SŠ	0,001
	Ženy	< ,001	VŠ	< ,001

Tabulka 10: Testy normality u vybraných proměnných

	FSA total	Extraversion	Agreeableness	Conscientiousness	Negative emotionality	Open-mindedness
N	1476	1476	1476	1476	1476	1476
Shapiro-Wilk W	0,985	0,995	0,986	0,992	0,993	0,987
Shapiro-Wilk p	< ,001	< ,001	< ,001	< ,001	< ,001	< ,001

Tabulka 11: Testy normality FSA po rozdělení do skupin na základě četosti kontaktu s prarodiči

	Jak často se s nimi vídáte?	FSA total
N	vůbec	10
	1x měsíčně	266
	2 - 4x měsíčně	460
	4 - 8x ročně	220
	méně než 3x za rok	93
	několikrát týdně	197
Shapiro-Wilk W	vůbec	0,897
	1x měsíčně	0,984
	2 - 4x měsíčně	0,988
	4 - 8x ročně	0,974
	méně než 3x za rok	0,946
	několikrát týdně	0,993
Shapiro-Wilk p	vůbec	0,203
	1x měsíčně	0,004
	2 - 4x měsíčně	< ,001
	4 - 8x ročně	< ,001
	méně než 3x za rok	< ,001
	několikrát týdně	0,429

9.2 Příloha 2: Dwass-Steel-Critchlow-Flignerův párový test

Tabulka 12: Výsledky párových porovnání podle Dwass-Steel-Critchlow-Flignerova testu (post hoc analýza po Kruskal–Wallisově testu)

Dwass-Steel-Critchlow-Flignerův párový test – FSA			
Skupina	Skupina	W	p
vůbec	1	-1,6438	0,86
	2	-2,3058	0,58
	3	-1,5795	0,88
	4	-1,1412	0,97
	5	-2,8395	0,34
1x měsíčně	2	-2,1736	0,64
	3	0,0785	1,00
	4	0,7449	1,00
	5	-3,3992	0,16
2 - 4x měsíčně	3	2,2511	0,60
	4	2,3656	0,55
	5	-1,6631	0,85
4 - 8x ročně	4	0,7784	0,99
	5	-3,4482	0,14
několikrát týdně	5	-3,3385	0,17

9.3 Příloha 3: Lineární regrese

Tabulka 13: Výsledky lineární regrese vybraných prediktorů FSA

	FSA		
Prediktor	β	95% CI	p
Věk	-0,10	[-0,73, -0,29]	< 0,001
Pohlaví	-0,13	[-3,94, -1,88]	< 0,001
Extraverze	-0,09	[-2,00, -0,61]	< 0,001
Přívětivost	-0,28	[-5,84, -4,13]	< 0,001
Svědomitost	0,01	[-0,59, 0,75]	0,813
Neuroticismus	-0,02	[-0,94, 0,36]	0,382
Otevřenost mysli	-0,17	[-3,32, -1,95]	< 0,001